

LJUDSKI TEDNIK

JASNA BESEDA

Leto III. - Lir 15. - Jugolir 10. - Din 6. - Poštarna plačana Trst 20. avgusta 1948 Speditions in abbon. postale II. gruppo Stev. 181

kaj hoče kongres?

Vidali pripravlja svoj kongres. Toda že pred kongresom se je pripravil na napad in premišljeval, kdaj bo nastal pravi tenutek. Kakorvisistremuški in zahrbtni oblast. neži, ki skušajo v usodnih trenutkih zlesti h krmilu, tako je tudi Vidali prežal na ugodno priliko. Ta prilika se mu je sama od sebe ponudila z resolucijo Informacijskega urada. Tega si nismo izmislili mi, to je povedal Vidalijev «Lavoratore» 17. avgusta v članku «Avantura»: Kriza je bila že precej, časa latentna, toda močan sunek je povzročil njen izbruh. Pod tem izbruhom misli članek pač resolucijo Informacijskega urada, ki so jo oni s takim zadovoljstvom pozdravili in takoj razširili.

Vidali pa se ni pripravil na puč samo v partiji, njegovi sateliti so se po njegovem nasvetu lotili množičnih organizacij: Slovansko - italijanske antifašistične unije, Zveze antifašistične mladine, Enotnih sindikatov, Antifašistične slovensko-italijanske ženske zveze in Zveze partizanov. Sredstev ni izbiral niti Vidali niti njegovi zaupniki, delali so tako, kakor so nekoč svetovali machiavellistični politiki in jezuitski prebrisanci: Namen posvečuje sredstvom.

S temi sredstvi so vidaljevci na najpodlejši način izgrabili množice na Tržaškem ozemlju. Njihovo najuspešnejše sredstvo je bilo izrabljanje internacionalističnih gesel in ljubezni do Sovjetske zveze in Stalina.

S tako preračunanim načinom borbe je Vidali uspeval. Olrog se be je zbral nekako «večino». Toda poglejmo, kdo tvori to večino. Vnjej odločajo tisti, ki niso nikdar priznavali internacionalizma, ki so nasprotovali liniji komunistične partije o priključitvi Trsta k Jugoslaviji in ki so bili daleč od Sovjetske zveze. Ti ljudje so zahtevali nacionalistično in oportunistično usmeritev, ki bi prej ali slej privedla do revizionizma in likvidatorstva. Hoteli so revizionizem v zunanje-političnih vprašanjih, med ljudskimi množicami pa likvidacijo revolucionarne borbe.

Ta Vidalijev kongres bo samo potrdil in podpisal to, kar so oportunisti in likvidatorji že precej časa zahtevali.

Vidalijev puč je prišel sedaj, ko imperialistične sile divjajo v onemoglem sovraštvu in besu do vseh demokratičnih gibanj in do osvobodilne borbe. Kadar se protimperialistična borba v svetovnem merilu zaostri, tedaj se zaostri borba tudi pri nas, saj Trst še vedno spada med tista mesta, kjer se imperialistične in demokratične sile najostreje spopadajo. Ta borba traja v Trstu tri leta in omahljivci so začeli popuščati. Sedaj so v svojem oportunistični sili borbe in tožijo, da jih je močno utrudila. Morda bi hoteli besedičiti v parlamentu in voditi visoko politiko, ko pravijo, da so se naveličali «hlapčevanja».

Danes sklicujejo izredni kongres. Po statutu se sklicujejo izredni kongresi takrat, kadar nastopijo novi politični momenti in činitelji, ki nujno zahtevajo izpremembo politične linije. Taki momenti pa niso nastopili za tržaške ljudske množice, nastopili so za vidaljevsko vodstvo. Zato so se oprijeli tega izrednega kongresa. Kongres jim bo dal novo linijo in to linijo bodo skušali zanesli v partijo in v množične organizacije.

Na svoj kongres se že delj časa pripravljajo z objavljanjem različnega gradiva, ki so ga po svoje prikrojili ali prepisali. To gradivo dokazuje, da po vsej sili iščejo napak v pretekli politični borbi ali pa si napake izmišljajo. Te «razprave» so objavljali tudi v slo-

vensčini. Toda tako zanikni so bili ti prevodi, da jih nihče ne more razumeti, kaj šele študirati. Ako bi resnično imeli voljo in interes, da ljudje to gradivo preučujejo, bi morali za študij poskrbeti v lepši in primernejši obliki. Njihovo delo pa je dokaz, da jih prav nič ne briga, ali slovenske delavske in kmečke množice gradivo premislijo in preučijo.

Vprašanja krivične in nepravilne kritike v resoluciji Informacijskega urada vidaljevci ne razpravljajo več. To dejstvo je zelo poučno in tudi razumljivo saj je bila resolucija samo pretveza za vidaljevsko akcijo. Danes sami priznavajo, da se je skrilo vprašanje resolucije Informacijskega urada v ozadje in da je nastala druga faza. V tej drugi fazi pa hočejo likvidatorji izpremeniti linijo in preklicati vse, za kar se je tržaško ljudstvo tri leta borilo in za kar so se zavzemali tudi oni (seveda takrat niso bili iskreni). Sedaj hočejo tržaško demokratično gibanje usmeriti k Italiji in navajajo ceo razlog, ada bodo s tem ojačili demokratično gibanje italijanskega ljudstva. Tega javno nočejo priznati, toda njihova prišepetavanja in namigoovanja dokazujejo, da oni to hočejo. K temu jih sili tudi dejstvo, da je njihovo razbijanje borbene enotnosti samo v korist imperializmu v škodo Jugoslavije ter ljudskih demokratičnih in tržaškem zaledju. Ta njihova akcija je pa tudi v škodo Sovjetske zveze. Pri tem početju so zašli na tako opolke poti, da se njihovo poročanje o sanju v coni B in o domnevnem terorju prav nič ne razlikuje od pisanja šovinističnih žurnalistov. Zato je razumljivo, da se na njihove «dokaze» o terorju v coni B sklicuje tudi istrski CLN.

Vidaljevci hočejo stalno in brez-pogojno držati množice v napetosti in na vejetih. Zato si iz dneva v dan izmišljajo nove zvijače. Posiljajo različne delegacije z zahtevami po partijskem premoženju in

MOGOCNO ZBOROVANJE DELOVNEGA LJUDSTVA V IZOLI

zahtevajo delež tudi drugod. Toda ti njihovi odposlanci sploh ne vedo za kakšno premoženje gre, od kod naj bi bilo to premoženje in koliko znaša. Vidali prav dobro ve, da partija nima premoženja in da nikjer ni nobenih deležev. Te nakane uporablja za izsiljevanje in z njimi demagoško izrablja ljudsko zaupljivost in lahkovernost. Ti odposlanci mnogokrat več povedo kot je rekel Informacijski urad in kot bi želel Vidali.

Ker so za pripravo izrednega kongresa uporabili nepoštena sredstva, ker so izigravali in zapelje-

vali množice, njihov kongres ne bo imel nobene veljave niti za partijo niti za množične organizacije. Ker ni vzroka, da bi izpremenili dose-danjo politično linijo, zato odločbe tega kongresa, ki so vnaprej predpisane ne bodo vezle nikogar. Trenutno bodo morda mnogi nasedli demagogiji in se dali zapeljati navidezno revolucionarnim besedam, toda iztreznili se bodo in spoznali prevaro, ko jim bodo dejanja potrdila, kam je merila Vidalijeva častihlepnost in njegova revizionistična in reformistična politika.

SOVJETSKA ZVEZA IN JUGOSLAVIJA

ZAHTEVATA RAZVELJAVLJENJE SPORAZUMOV MED ZVU IN ITALIJO

Dne 13. t. m. so v Varnostnem svetu nadaljevali z razpravo o jugoslovanskem protestu proti poskusom zapadnih velesil, da bi priključile Trst Italiji.

Govoril je najprej ukrajinski delegat Manuilski, ki je ostro obsojal politiko ZVU v Trstu, ker je leta kršila mirovno pogodbo, ko je sklenila vrsto sporazumov z italijansko vlado. Primerjal je to politiko s tem kar je nacistična Nemčija napravila v Danzigu, CSR in Avstriji. Opozoril je, da v dveh letih po podpisu mirovne pogodbe niso ničesar ukrenili, da bi izpolnili njena določila, po katerih bi moral prenehati začasni režim v Trstu in bi morali izvajati stalni statut.

Toda ZDA, Anglija in Francija so nenehno sabotirale imenovanje guvernerja, kadar koli je bil predložen kandidat, o katerem so se bale, da ne bo slepo orodje njihove politike. Takšna je bila usoda kandidata za guvernerja francoske, švedske in norveške narodnosti. Zapadne velesile zavlačujejo imenovanje guvernerja, da lahko v nedogled podaljšujejo sedanji režim angloameriške vojaške uprave in spreminjajo Trst v pomorsko

in vojaško angloameriško oporišče. Manuilski se je končno pridružil zahtevi sovjetskega delegata Malika, da je treba razveljaviti vse sporazume, ki jih je sklenila angloameriška VU z italijansko vlado in da je treba nemudoma imenovati tržaškega guvernerja.

Nato je spregovoril jugoslovanski zastopnik Dr. Vilfan, ki je očital zapadnim velesilam nepoštenost in zahrbtnost, ker ane izpolnjujejo določb mirovne pogodbe, hkrati pa skušajo ustvarjati vtis, kot da te določbe izpolnjujejo.

Dr. Vilfan je nato govoril o sporazumih med angloameriško vojaško upravo v Trstu in republiko Italijo glede uporabljanja italijanske lire kot zakonitega plačilnega sredstva v Trstu ter poudaril, da hočejo predstavniki ZDA in Velike Britanije to kršitev neodvisnosti in nedotakljivosti Svobodnega tržaškega ozemlja prikazati kot ukrep, ki je v skladu s členom 11. dodatek VII mirovne pogodbe.

Ta člen določa uporabo italijanske lire v času prehodnega razdobja, kajti popolnoma jasno je, da ni bilo mogoče ob ustanovitvi Svobodnega tržaškega ozemlja hkrati ustvariti tudi njegovo fi-

nančno ter gospodarsko neodvisnost. Predstavniki ZDA in Velike Britanije svojevoljno razlagajo določbe člena 11. mirovne pogodbe z Italijo. Omenjeni člen namreč ne določa za Italijo nikakršne obveznosti, da bi krila potrebe Svobodnega tržaškega ozemlja v tujem denarju in valuti. V omenjenem členu je določeno, da bo Italija preskrbovala Svobodno tržaško ozemlje z lirami in tujo valuto skladno s potrebami, ni pa določeno, da bo preskrbovanje neomejeno in da bi smeli popolnoma odstraniti vsako denarno mejo, kot to določa sporazum med angloameriško vojaško upravo in Italijo.

Ameriški zastopnik, ki je zahteval, naj Trst vrnemo Italiji, je govoril o zgodovinskih vezeh Trsta z Italijo. Kakšno zgodovino misli predstavnik ZDA? Predstavnik ZDA misli na 25 let italijanskega gospostva, ki je bilo polno narodnega zatiranja in gospodarskega izkoriščanja, dobo, v kateri so se še celo prej, preden se je fašizem dokopal do oblasti, razvile vse metode preganjanja demokratičnih elementov Trsta. Jasno je, da predstavnik ZDA ne misli na zgodovino skupne borbe jugoslovanskih in

Na zborovanju v Izoli je povedal tov. Ukmar, član CK STO-ja, lete jasne in odločne besede:

Naša partija je izšla iz borbe vselej zmagovita, kajti v najtežjih časih je znala voditi množice in jih pripeljati do zmage. Partija, avantgarda proletariata in demokratičnih množic, se je vedno borila proti sovražnikom ljudstva. Najnevarnejši med njimi — nacifašizem — je razbit. Toda tudi danes bo partija nadaljevala borbo proti vsem sovražnikom, tudi proti onim, ki gredo pred množice s hinavskimi frazami. Tako homo nadaljevali borbo za enotnost med delavci in kmeti, za enotnost med Italijani, Slovenci in Hrvati, borili se bomo za enotnost v borbi proti imperializmu, borili se bomo za spoštovanje mirovnih pogodb, za enotnost STO-ja, borili se bomo za spoštovanje mirovnih pogodb, za enotnost STO-ja, borili se bomo za okrepitev ljudske oblasti, borili se bomo na strani tovarišev Tita in Stalina. Kdor nas zapušta v tej borbi, dokazuje, da nam je sovražnik. Naš program je bil in je še vedno enotnost naše partije v borbi proti kapitalizmu in imperializmu.

Enotni so naši narodi kovali v krvi svoje pridobitve in te pridobitve je treba spoštovati; vezi z demokratično Jugoslavijo moramo krepiti in ne slabiti.

Tovariši, s kom smo se borili? S Stalinom in s Titom, in tudi danes nas vodi Sovjetska zveza in Jugoslavija, tudi danes sta naša voditelja Stalin in Tito, Tito in Stalin.

Naša partija je pokazala v preteklosti, da je internacionalistična, pokazala bo to tudi v bodoče, ne le v besedah, temveč v dejanjih.

Kdo so naši voditelji? Naši voditelji so tovariši, ki nas niso nikoli izdali in ki nas ne bodo izdali nikoli, tovariši, ki so vedno v borbi proti imperializmu in ki bodo pripeljali množice do zmage. V Trstu in tukaj so ljudje, ki so izpodkopali enotnost naše partije, ki so načeli enotnost naše partije, poslušajoč se pri tem resolucije Informbiroja.

Toda eno je ideološka borba, drugo pa je borba, ki jo vodi Vidalijeva frakcija. Resolucija Informbiroja ne bi smela načeti naše enotnosti, ni smela razbiti enotnosti naših množičnih organizacij, ni smela razbiti vse ono, kar smo v mnogih letih ustvarili.

Mi, ki smo sosedni demokratične Jugoslavije, smo lahko čuli klevete proti njej, lahko smo videli, da oni, ki Jugoslavijo obtožujejo, niso dobro obveščeni o dejanskem položaju. Danes, po kongresu KPJ, lahko razumemo resnico, lahko vidimo, kje sta hinavščina in neiskrenost. Kdor danes kleveta Jugoslavijo, kleveta slavno ljudstvo, ki je dalo toliko za svobodo narodov vsega sveta. Danes ni mogoče obtoževati Jugoslavijo za napake, ki jih ni zagrešila. Ni mogoče graditi socializma in ga istočasno izdajati. Danes pa se v Jugoslaviji gradi socializem in nikakor ne moremo govoriti o povratku h kapitalizmu, kajti kapitalizem je izgubil svojo glavno bazo in prepričani smo, da bodo tudi njegovi zadnji ostanki uničeni. Vsi vedo prav dobro, da v nobeni državi ni take ljubezni do Sovjetske zveze kot v Jugoslaviji. Vsi vemo, da bomo v vsaki jugoslovanski hiši našli poleg Titove slike tudi Stalinovo.

Dejstva dokazujejo, da Jugoslavija nadaljuje svojo borbo proti imperializmu in reakciji. Za nas pa pomeni Jugoslavija tudi socializem na našem

(Nadaljevanje na 4. strani)

italijanskih narodov v tej pokrajini, ki so že leta 1943. začeli s splošnim ljudskim uporom, ki so se skupno borili in vrstah jugoslovanske armade in žrtvovali življenja za skupno osvoboditev.

Dejansko je celotna politika ZDA in Velike Britanije, ki jo podpira tudi Francija, kar se tiče Trsta, popolnoma istovetna z najtemnejšim razdobjem v zgodovini Trsta, s podpiranjem fašizma in neofašističnih skupin.

Nato je dr. Vilfan predložil naslednjo resolucijo:

odloča Varnostni svet, ki je proučil pritožbo jugoslovanske vlade na Varnostni svet v zvezi z mirovno pogodbo in v zvezi s sporazumi, ki so bili sklenjeni med zavezniško vojaško upravo in Italijo dne 9. marca in 16. aprila 1948, da so navedene pogodbe v popolnem nasprotju z obveznostmi, ki so jih sprejeli zavezniki, Združeni narodi in Italija na temelju čl. 21 mirovne pogodbe z Italijo in predpisov iz priloge, ki je sestavni del mirovne pogodbe.

Varnostni svet razglša, da so dogovori z dne 9. marca 1948, ki so bili sklenjeni med zavezniško vojaško upravo in Italijo, ter dogovori z dne 16. aprila 1948, ki se nanašajo na izpolnitev pogodbe z dne 9. marca, kakor tudi početni sporazum, v nasprotju s statutom Svobodnega tržaškega ozemlja, in jih zato razglša za neveljavne. Varnostni svet poziva vladi ZDA in Združenega kraljevstva, naj vzameta na znanje to resolucijo in se v bodoče izogibata slehernega ravnanja, ki je v nasprotju z odredbami mirovne pogodbe z Italijo.

Po širokem svetu

KRONIKA

* Molotov je zopet sprejel poslanike treh zapadnih velesil in sicer 12. in 16. t. m. Poslednji razgovor je bil najdaljši in je trajal 3 ure 40 minut. Tajna diplomacija še vedno ni odkrila najmanjše karte. Objubljajo uradno poročilo za prihodnji teden.

* V Ameriki širilo pesimistično propagandno glede štiristranskih pogajanj o Nemčiji in «New York Herald Tribune» celo trdi, da niti čas niti prilike niso dovolj ugodne za splošen sporazum o Evropi.

* V Angliji ostro obsojajo ameriško dvoilčno politiko pri moskovskih razgovorih. Poluradni «Times» zaskrbljeno zahteva sporazum s SZ za vsako ceno.

* Ameriška dvojna igra je prišla na dan pri pogajanjih glede Porurja med vojaškimi poveljniki treh zapadnih zasedbenih področij Nemčije, ki so se razbila. S porurško proizvodnjo, kjer hočejo Američani imeti monopol, financirajo Marshallov gospodarski načrt, zato si ne želijo splošnega sporazuma s SZ glede celotne Nemčije, marveč celo izpodrivajo od tu Angleže.

* Na donavski konferenci je vseh 7 podonavskih držav podpisalo novo konvencijo o plovi po Donavi, ki dokončno uveljavlja načelo: Donava podonavskim narodom. Tri zapadne velesile niso hotele podpisati listine in vztrajajo pri konvenciji iz 1. 1921 ter grozijo, da bodo zadevo sprožile pred OZN.

* Vilfan je v Varnostnem svetu predložil resolucijo, po kateri naj bi razveljavili vse sporazume med ZVU in Italijo, ker kršijo mirovno pogodbo. Angleži hočejo to vprašanje izročiti v pretrus haškemu razsodišču.

* Angleške vojaške oblasti so zelo v skrbeh, ker se odpor v Maleziji širi z bliskovito naglico.

* Arsa Jovanović, generalni polkovnik jugoslovanske vojske, ki je 1. 1945 skupno z generalom Morganom določil razmejitevno črto med conama A in B, je bil po obmejnih jugoslovanskih stražarjih ubit, ki je hotel pobegniti preko meje v Romunijo. Ubija sta bila tudi spremljevalca ravnatelj državnega posestva Arabjac in polkovnik Vlado Dapčević, medtem ko so generalnega majovja Branka Petričevića ujeli.

* V Frakfurtu so žene zaradi silnega pomanjkanja živila v naskoku zavzele tržnice in 50.000 delavcev je priredilo protestno zborovanje zaradi lakote v Zapadni Nemčiji.

* V Palestini se je ponovno začel bojni ples po eksploziji jeruzalemskega vodovoda. Izraelska vlada očita OZN nezmožnost, da bi ohranila mir, Bernadotte pa posreduje za obupno stanje beguncev v vojnih področjih.

* Perzijski šah se po svojem zagonetnem potovanju po zapadu mudi v Rimu.

* Dewey, republikanski kandidat za bodočega predsednika ZDA, je iz volilnih interesov podprl italijanske zahteve po kolonijah, kar spravlja v težak položaj ameriško vlado, ki hoče ugoditi Angliji (Senusom) in Franciji pri delitvi italijanske dediščine.

* Eisenhowerja, bivšega načelnika ameriškega generalštaba, so opozorili, naj bo previden, ker bo sicer moral dati odgovor komisiji za čistko protiameriških elementov.

* Sovjetski zastopnik pri OZN je izjavil, da imajo ZDA v inozemstvu 418 pomorskih in vojaških oporišč, medtem ko nima SZ niti enega izven svojega ozemlja.

* Monarhofašistične čete so priznale neuspeh svoje ofenzive na pogorju Pinda in prenehale z borbo. Medtem atenski parlament pretresa vprašanje penzij za člane varnostnih bataljonov, ki so med vojno pomagali Nemcem pri čuvarstvu javnega reda.

* Papež pripravlja za mesec september dve encikliki, ki nista verskega značaja.

* Na jugoslovanskem poslanstvu v Pragi ni dal noben član izjave za Informacijski urad, marveč so to storili samo nekateri člani trgovinske delegacije in njihove žene.

* Wallaceova napredna stranka prireja po južnih federalnih državah ZDA mešana zborovanja črncev in belokožcev, kar je proti zakonodaji teh držav, ki določa, da morata obe plemeni imeti ločena zborovanja.

Vprašanje donavske plovi rešeno kljub zaviralnim poskusom zapadnjakov

Ko je donavska konferenca načelno sprejela sovjetski osnutek konvencije kot osnovo za razpravljanje, je glavni odbor prešel na pretresanje posameznih členov in jih drugega za drugim odobril s 7 glasovi proti trem. Pri določitih zgolj tehničnega značaja so se pa zapadne velesile vzdrževale glasovanja. Edino Francija se je v enem primeru pridružila večini, ko so izglasovali, da bo donavska komisija imela za uradna jezika ruščino in francoščino. Na kraju so zapadnjaki izjavili, da se ne bodo več udeleževali glasovanja, s čimer so hoteli jasno dokazati, da ne bodo priznali nove konvencije. Nato jim je Višinski odgovoril, da bodo podonavske države opravile tudi brez njih.

Glavna ofenziva zapadnih zastopnikov je bila to pot v tem, da so skušali prodreti s predlogom, da bi proglasili svobodno plovo ne samo po Donavi, marveč tudi na njenih pritokih, kot so Morava, Taja, Sava, Tisa, Maroš in Drava in ravno tako na prekopih. Zastopniki podonavskih držav so brez težave zavrgli te nesmiselne predloge.

Sklicevali so se predvsem na statut o mednarodnih rekah, ki je dodan barcelonski konvenciji iz 1. 1921. Statut namreč pravi, da je treba imeti pritoke velikih mednarodnih rek za posebne vodne poti.

Znani angleški pravnik Oppenheim ima za mednarodno reko tisto plovno pot, ki veže ozemlje več držav neposredno z morjem. To velja za Donavo. Ostale so notranje reke, bodisi da so mnogonarodne, ker teko skozi več držav, bodisi da so narodne, ker se prelivajo samo po eni državi. Le-te pripadajo ozemlju države.

Vsaka obrežna država ima pravico urediti plovo r in onem delu notranje reke, ki ji pripada in lahko popolnoma izključi plovo ladij neobremenjenih držav.

Ce bi drugače ravnali, bi bilo

to v nasprotju z določbami mirovnih pogodb in s sklepi Sveta zunanjih ministrov, ki govorijo samo o «reki Donavi» in ne o «donavski rečni sistem».

Končno pred vojno Anglija in Amerika sploh nista uporabljali pritokov Donave za svojo plovo. Razširitev svobodne plovi na ves rečni sistem sta predlagali samo zato, da omogočita prodiranje Avstrije in Nemčije v dežele donavskega bazena, — da obnovijo nemško ekspanzijo. Ta okolnost tudi pojasnjuje, zakaj zapadne sile tako vztrajajo pri tem, da pripade zgornji del Drave (pritok Donave), ki teče po Koroškem, Avstriji.

Prav tako je večina zavrnila angloameriški spreminjalni predlog, — po katerem naj bi zapadne velesile bile udeležene v donavski komisiji —, in sicer z že znanimi razlogi. Monroejeva doktrina: Amerikancem, velja tudi za Podonavje in se glasi: Podonavje podonavskim državam. Tudi Avstrija ne more biti t zastopana, ker še ni sklenjena mirovna pogodba z njo. Nemčija pa sploh kot država še ne obstaja.

Angleški zastopnik Peak je skušal spletkariti s tem, da je predlagal, naj bi za sedež donavske nadzorstvene komisije določili Beograd in ne Galac. Toda ta predlog je nemudoma umaknil, ker je jugoslovanski zastopnik Bebler označil to kot politično spletko, ki jo narekuje Angležem sedanji mednarodni položaj, to je razpravljanje med Informacijskim uradom in KPJ.

Zavržen je bil tudi ameriški spreminjalni predlog, po katerem naj bi tuje paroplovne družbe lahko ustanovljale svoje agencije v podonavskih pristaniščih. Rumunska zastopnica Ana Pauker je namreč pripomnila da Rumunija ni imela nikoli svojih paroplovnih agencij niti v Franciji niti v Angliji, medtem ko so tuje agencije vedno vedrile in oblačile ob Do-

navi in izkoriščale podonavske države.

Zapadni zastopniki so tedaj izjavili, da ne bodo sodelovali pri delu redakcijskega odbora, ki naj izdela vsa določila v dokončni obliki z izgovorom, da angleščina ni uradni jezik konference. Ta izgovor so podonavski zastopniki pobijali rekoč, da tudi njihovi jeziki niso uradni (uradna sta samo ruščina in francoščina), pa kljub temu sodelujejo pri redakcijskem odboru, v katerega so končno izvolili zastopnike SZ, Madžarske, CSR, Bolgarije in Jugoslavije. Tudi SZ ne odklanja sodelovanja pri OZN, čeprav tam ruščine ne priznajo kot uraden jezik.

Kot zaključen poskus oviranja dela konference so bile note držav podpisnic donavske konference iz 1. 1921, ki pa niso bile povabljen na sedanjo konferenco v Beograd. To so Grčija, Italija in Belgija, ki se v «zadnji uri» sklicujejo na svoje «pridobljene pravice» po zgledu svojih zaščitnikov. Premagana Italija se celo pritožuje, da nova konvencija krši njene pravice in koristi na Donavi. Le-te izvirajo iz 1. 1856, ko so tedanji kraljevini Sardiniji za njeno simbolično udeležbo v krimski vojni proti Rusom, Angleži in Francozi podelili mesto v donavski komisiji. Toda na predlog ukrajinskega delegata se je konference omejila samo na to, da je «vzela ta bisma na znanje». Neopaženo je šlo mimo tudi vneto zatrjevanje avstrijskega kanclerja Figla na Dunaju, češ da je «Donava avstrijska reka v pravem pomenu besede».

Pri zaključnih določilih konvencije so skušale zapadne velesile uvesti predpis, po katerem bi nova konvencija postala pravomočna šele tedaj, ko bi jo ratificirale vse države podpisnice, kar bi dalo eni izmed držav in celo Avstriji možnost, da s svojo odklonitvijo prepreči uveljavljenje donavske konvencije. To bi pome-

nilo diktaturo nedonavskih držav nad donavskimi. Zapadnim velesilam ne diši pravica veta pri OZN, kjer imajo večino, zato bi pa radi vsilile veto v Podonavju, kjer so v manjšini. Ni čudno torej, če je konferenca s 7 glasovi proti 3 sklenila, da bo stopila nova konvencija v veljavo, ko jo bo ratificiralo 6 držav, to je navadna večina. Splošne ratifikacije niso predpisale niti mirovne pogodbe. Le-te so stopile v veljavo, ko so jih ratificirale tri države.

Končno je glavni odbor sprejel s 7 glasovi tudi dodatni protokol, ki izrecno proglašja konvencijo iz 1. 1921 za neveljavno. Kakor je Višinski pripomnil, je s tem konferenca podpisala «osmrtnico konvencije iz 1. 1921».

Plenum konference je nato dne 18. t. m. dokončno sprejel v celoti osnutek konvencije, kakor ga je odobril glavni odbor. Zastopniki vseh sedmih držav so slovesno podpisali novo konvencijo, ki je tako godna za ratifikacijo. Zastopniki vseh treh velesil pa so odklonili podpis, češ da njihove vlade ne priznavajo nove konvencije in da vztrajajo pri stari iz 1. 1921.

Očitek francoskega zastopnika, češ da je konferenca imela subrogljivo večino, je povzročil hrupne proteste s strani ljudskih demokracij. Bolgarski zastopnik je odgovoril, da nove demokracije ne bodo več kolonije zapadnih imperialistov. Češki zastopnik je opomnil zapadnjake na Monakovo in končno je Višinski pripomnil, da je konferenca sprejela štiri spreminjalne predloge zapadnih velesil.

Tako se je zaključila donavska konferenca, ki je trajala točno 20 dni. S tem so tudi formalno odstranili vmešavanje zapadnih velesil v Podonavje in Balkan. Zmagalo je načelo: Donava podonavskim narodom. Zapadne velesile bodo zaman skušale spletkariti pri OZN proti novi donavski konvenciji.

BODOCI PREDSEDNIK ZDA BREI BRK?

Pri predsedniških volitvah v novembru bodo imele ženske odločilno besedo. Od 94 milijonov 641 tisoč volivcev je 48 milijonov ženskih glasov. Zato je razumljivo, da si kandidati za bodočega predsednika ZDA skušajo pridobiti ženske simpatije.

Tako vlada v republikanskih krogih velika zaskrbljenost zaradi brk njihovega kandidata Deweya. Mnogo volivk se je namreč izrazilo, da bodo volile zanj samo s pogojem, če si obrije brke. Deweyeva tajnica je pri tej ženski delegaciji izjavila, da bodo ta predlog «skrbno preučili».

In stvar ni tako enostavna, ker spravlja Deweya v veliko zadrego. Republikanci moškega spola so namreč za to, da Dewey obdrži brke. Tako je protestantski pastor Louis West iz Bostona, ki sedaj tudi sam nosi brke s priznice v cerkvi pozval vernike, naj si pustijo rasti brke «la Dewey, da s tem očitno dokažejo svojo privrženost republikanskim idejam in izrazijo tako solidarnost s svojim kandidatom za bodočega predsednika ZDA».

TERORISTI V SLUŽBI CIC-a

Češkoslovaško notranje in vojni ministristvo sta izdala poročilo o preiskavi terorističnih tolpa, ki so prišle na Češkoslovaško iz ameriškega zasedbenega področja in delovale skupno z ameriškimi vohuni. Veleposlanstvo ZDA v Pragi je to zanikalo. Nato pa je odgovorilo češkoslovaško zunanje ministristvo v preiskavi proti morilcem majorja Šrama se je ugotovilo, da je Milan Choc, ki je izvršil ta umor 27. maja 1948, odpotoval v CSR z vednostjo CIC-a in da je bil malo pred odhodom iz Nemčije pri civovskem oficirju. Ta mu je dal nasvete in mu obljubil po umoru zaščito na amerškem zasedbenem področju. Pri Chocu so našli zapiske, ki bi mogli zanimati samo tujo obveščevalno službo. Nadalje se je ugotovilo, da je dajal nasvete Miloslavju Baraku, plačanemu agentu CIC-a št. 642, ki naj bi ubil generala Ludvíka Svobodo, kapitan CIC-a, katerega pravo ali prikrilo ime je Willy in ki je delal v Straubingu v CIC-ovi centrali.

SECRET SERVICE SPLETKARI PROTI POGAJANJEM S SZ

Po bučni Kravčenkovi aferi je črna kronika zopet zabeležila delovanje podtalne organizacije ruskih beguncev v ZDA.

Sovjetski generalni konzul v New Yorku Lomakin je namreč izjavil novinarjem, da je konzulatu s pomočjo ameriške policije uspelo osvoboditi 52 letno g. Stepanovo Kosenkinin upraviteljico šole pri sovjetskem veleposlanstvu, ki so jo ugrabili beli Rusi. Leti so ji najprej dali neko injekcijo, da je žrtev izgubila vsako voljo. Nato so jo odpeljali na samotno kmetijo, kjer so jo brez težav prisilili, da je podpisala izjavo proti svoji domovini SZ. Vendar se je Stepanovi posrečilo, da je o tem telefonsko obvestila konzulat, ki je sedaj zadevo predal sodišču. Ugrabitelji se seveda smešno izgovarjajo, češ da Stepanove niso zadrževali s silo in da bi jih lahko zapustila «kadar bi hotela».

Toda kmalu nato se je vsa zadeva zapletla in dobila mednarodni značaj, ki utegne imeti resne posledice. Kosenkina, ki je bila sedaj na varnem v konzulatu, se je nepričakovano vrgla skozi okno četrtega nadstropja in bi se tudi ubila, če ne bi prej zadela ob električno žico, kar je omililo udarec ob tla. Kosenkino so težko poškodovano odpeljali v bolnico.

Sovjetski konzul v New Yorku Lomakin je izjavil, da se je Kosenkina vrgla skozi okno takoj nato, ko je po radu izvedela, da se bo morala zagovarjati pred ameriškim sodiščem. Nesrečnica ni bila duševno uravnovešena, odkar je prestala mučenje pri belogardističnih ugrabiteljih, ki so ji dajali tudi mamila.

Primer Kosenkine ni osamljen. Sovjetski zunanji minister Molotov je že protestiral pri amerškem poslaniku Smithu zaradi ugrabitve sovjetskih državljanov v ZDA. Dne 9. avgusta je sovjetski poslanik v ZDA Panjuškin tudi vložil protest pri ameriški vladi zaradi ugrabitve Kosenkine in Samarina z ženo in otroki. Ugrabili so jih agenti bele garde iz ustanove Tolstoj ravno tedaj, ko so omenjeni sovjetski državljani hoteli odpotovati v SZ.

V zvezi s temi dogodki je povezano mračno delovanje ameriške tajne obveščevalne službe Secret service, ki so ilegalno preiskali sovjetski konzulat v New Yorku, zaradi česar je sovjetski konzul vnovič protestiral.

Vse to je voda na mlin komisije za čiščenje protiameriških elementov in reakcionarni tisk je Kosenkino zadevo skušal napihnit v dozdevno vohunsko organizacijo, ki naj bi delovala v korist SZ. Vsa ta gonja ima volivno ozadje v zvezi z bližajočimi se volitvami za predsednika ZDA.

Kosenkina je v bolnici že izven smrtno nevarnosti in jo skrbno stražijo številni agenti ameriške policije. Ne sme dati nikomur nobene izjave, niti zdravnikom niti sovjetskemu konzulu. Zato so vse njene izjave, kakor ugotavlja sovjetski radio, ki jih premeta tisk samo preko policije, brez vrednosti.

V zvezi z gonjo, ki je nastala v ZDA proti sovjetskim diplomatskim zastopnikom, je sedaj moskovska Pravda odkrila javnosti vohunsko afero, v ka-

tero je bil zapleten ataše za pomorstvo pri amerškem veleposlanstvu v Moskvi, poročnik Dreher. Sovjetska policija je namreč zasledila tega diplomata v pogovoru s cariniskim uradnikom, od katerega je Dreher prejel strogo zaupne informacije. Dreher je nato sam dal ostavko na svoje mesto in odpotoval v ZDA. Sovjetska vlada je o vsej tej zadevi molčala, dokler se ni začela v ZDA gonja proti sovjetskim diplomatom.

Ameriško zunanje ministristvo je v veliki zadregi, ker ne ve, kako bi se znebil te neljube zadeve in se skuša izvleči s puhlimi izgovori, češ da je bil Dreher nevede pritegnjen v razgovor s carinikom medtem ko je prišla policija.

Vsa ta gonja proti sovjetskim zastopnikom povzroča v Zapadni Evropi veliko vznemirjenje in se celo uradni krogi bojijo, da utegne imeti to neugodne posledice na potek sovjetsko-ameriških razgovorov glede Nemčije.

Tako posveča poluradni francoski Le Monde celo uvodnik temu sovjetsko-amerškemu incidentu in pravi med drugim naslednje: «Kosenkina zadeva je zavzela smušen in zopern okvir. Sedanja protikomunistična gonja v ZDA s svojimi pretiranimi izpadi lahko samo moti delo ameriške diplomacije. Napor, da bi približali stališči glede Nemčije in pripravili novo štiristransko konferenco s SZ, se utegnejo izjaloviti zaradi neznatnih incidentov, kakršni se dogajajo v New Yorku okrog dvojne afere gospe Kosenkine in gospoda Samarina».

Sanjajo o «Veliki Aziji»

Tokio, glavno mesto Japonske, je 50 odst. v razvalinah. Za to razdejavanje je zadostovalo 7 letalskih napadov.

Na večini teh razvalin je vtisnjen ognjeni datum: 9. marec 1945. Tisto noč, ko so bombe v Tokiu uničile do tal cele mestne četrti, je padlo na Jokohamo 2.500 ton zažigalnih bomb in dobesedno obrlo 40 odst. hiš.

Toda v teh razvalinah življenje ni izumrlo. Ljudje živijo v zelo primitivnih razmerah. Američani so rekrvirali še tistih nekaj celih zgradb za svojo vojsko in tako so bili Japonci prisiljeni, da si zgradijo lesene bajte. Večina družin pa živi po kletah in rovih. Samo specialisti in državni uradniki stanujejo v hišah, in sicer ima vsaka družina pravico samo na eno sobo. Večinoma so brez elektrike in plina, po vodo pa morajo najmanj 300 m daleč.

In vendar je v tej razdejani deželi že polno proizvodov za izvoz. To je tako imenovani «Mac Arthur Export», kakor ga imenujejo Japonci: Američani «izvažajo» tisto, česar ton japonskih proizvodov v ZDA in v zameno pošiljajo tisoče ton vojnega materiala, ki ga kopičijo v ogromnih skladiščih ob vseh japonskih letališčih.

Kljub nasprotnim ameriškim trditvam so Japonci zelo slabo hranjeni. Njihova borba za obstanek je težavna. Ameriški okupator ni zgradil nič za poljedelstvo in industrijsko obnovo. Načrt generala Mac Arthura hoče namreč popolnoma podrediti japonsko gospodarstvo ZDA, tako da dokončno priklene novega vazala k stricu Samu.

V takih obupnih gospodarskih in nezdravih razmerah se japonsko prebivalstvo množi z neverjetno naglico. Ze desetisoče repatriiranih vojakov iz Južne Azije, Mandžurije, Koreje in Kitajske je nevarno povečalo prebivalstvo japonskega otočja. K tej množični repatriaciji je treba pristaviti izredno plodovitost japonske rase.

Japonska, ki obsega manjše ozemlje kot je Velika Britanija, šteje danes skoraj 80 milijonov prebivalcev. In neverjetno število otrok dokazuje, da to število nenehno raste.

K tej demografski stiski se pridružuje vedno večja brezposelnost. Predvidevajo, da bo število brezposelnih Japoncev kmalu naraslo na 10 milijonov, in to je petina vsega delovnega prebivalstva.

Vendar si Američani zaradi tega ne belijo glave. Menijo, da bodo vsa ta vprašanja rešili z naglo ponovno industrializacijo dežele. Vendar ne bodo obnovili tekstilne industrije, ki bi utegnila resno ogroziti ameriške industrije. Mac Arthur jo hoče nadomestiti s strojno industrijo, ki bi bila nujno odvisna od uvoza surovin.

Japonci pa niso nasprotni tej zamisli, kot bi utegnili človek sklepati. Ta načrt jim namreč ponovno daje upanje, da bodo uresničili svoj sen: «Veliko Azijo». Za strojno industrijo primanjkuje namreč jekla. Toda Japonska ima pred nosom azijsko celino s svojimi neizčrpniimi zalogami surovin: zadostuje, da greš ponje...

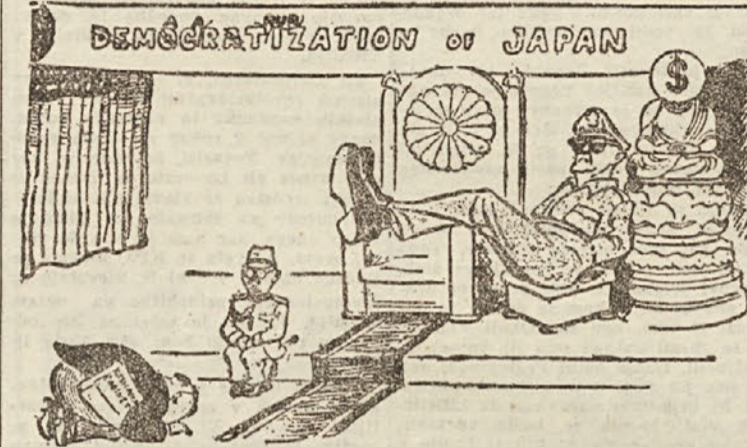
Večina Japoncev se pohlevno pokorava Američanom. Tu ne gre samo za tisk in državno upravo, ki so za roke in noge privezani k

ščine svojim vladodržcem in izkoriščanju.

Njihova nestrpnost je usmerjena čisto drugam: Oni komaj čakajo, da bodo zastave «Vzhajajočega sonca» lahko korakale proti zapadu, da ustanovijo «Veliko Azijo». To je namreč obljubil Mac Arthur sam japonskemu ljudstvu in njegovi vladi, brž ko je prevzel oblast nad poraženo Japonsko.

Sicer pa zadržanje Američanov nikakor ne navaja Japoncev, da bi zanikali svojo preteklost. Kako naj politične burke, ki se igrajo med vlado in okupatorjem, s trgovino glasov v japonskem parlamentu, nizkotne spletke med vladajočimi strankami, ki so vse trdno povezane z ameriški koristmi, -- kako naj vse to prepriča Japonce, da uživajo «demokracijo?».

Dvoletnost Amerike do Japonske hkrati povzroča politično in moral-

MAC ARTHURIZACIJA JAPONSKO

ZDA, marveč tudi ostalo prebivalstvo poslušno in vestno izvaja vse ukaze «Makkase», to je Mac Arthura, ki je zanje stvarni mikado (cesar) -- torej božansko bitje.

Ze nekaj mesecev se pa opaža sprememba v vedenju Japoncev do novega «vladarja». Medtem ko niso prej politični voditelji in tudi navadni državljani nikoli razpravljali o Makkasovih ukazih in jih slepo izvrševali, kažejo sedaj neko nestrpnost, kot da predolgo pričakujejo obljubljeni darilo...

Ne gre tu morda za kako nezadovoljstvo zaradi težkega gospodarskega stanja v deželi: Japonci so bili že prej vajeni suženjske pokor-

no zmedo med prebivalstvom. Po eni strani so Američani uvedli pravi kolonialni režim, po drugi pa imajo svojo delo za «sveto civilizatorsko misijo». Vsekakor naj bodo kolonizatorji ali misijonarji, Američani javno kažejo, da je zanje Japonska rezervirano lovišče, ki ga ne kanijo zlepa spustiti iz rok.

HITLER SAMO 10 LET PRISILNEGA DELA

Hitlerja in Evo Braun bo septembra sodilo v odsotnosti sodišče za denacifikacijo v Morakovem.

Eva je obtožena, da je l. 1935 kupila hišo v vrednosti 35 tisoč mark, ki jih

ji je daroval Hitler. Hišo bodo verjetno zaplenili kot del «nacističnega imetja». Zadevo Hitlerja, ki ga ni nadlegovalo mednarodno sodišče za vojne zločince v Nuernbergu, bo moralo preskati sodišče njegovega rojstnega kraja, ki ne bo moglo izreči višje kazni od 10 let prisilnega dela.

Obsodba največjega nacističnega zločince na tako smešno kazen je celo na zapadu vzbudila veliko komentarjev in resno postavila vprašanje, ali imajo zapadne velesile politiko denacifikacije samo za šalo.

NAJHLADNEJŠE POLETJE V STOLETJU

Preroki, ki so napovedovali po muhastem juliju pasje dneve za avgust, so bili močno razočarani.

Najhujše nevihte in poplave, kar jih pozna letošnje poletje, -- ki je najhladnejše v tem stoletju, -- so prizadele Anglijo in široke predele evropske celine ravno na večer pred 15. avgustom. V Angliji so poplave povzročile neprecenljivo škodo na polju, razrušile železniške proge in stotine ljudi je zbežalo na strehe svojih hiš, ki jih je okrog in okrog obkrožala voda, da se rešijo povodnji. Rešilne skupine so plule s posebnimi čolni po 40 km daleč po poplavljenih predelih, da rešijo prebivalstvo celih vasi in vsaj nekaj živine.

Toda tudi ostala Evropa ni v boljšem položaju. Prvič v 20 letih je 45 cm snega zaprlo vse alpske prehode v Sviči, Franciji in Italiji. V Zgornji Savoiji je strela ubila celo čredo 350 ovac.

Iz Belgije so ušli skoro vsi inozemski letoviščarji in so nevihte uničile večino pridelka. Pa tudi iz Prage, Budimpešte in Varšave poročajo o velikih nalivih z izredno nizko temperaturo. Menijo, da bo tako vreme trajalo v Srednji Evropi še prihodnji teden.

S tem pa je močno prizadet tudi tako imenovani «zračni most», po katerem pošiljajo zapadne velesile z letali živila zapadnim sektorjem Berlina. Zaradi neurja so morali znižati ta letalski promet na tretjino -- na 187 letal dnevno -- in če bo slabo vreme še trajalo, bodo sploh morali ukiniti ves promet.

NEPISMENOST V ANGLIJI

Po podatkih posebne komisije, ki ji načeljuje liverpoolski nadškof, je v Angliji nad tri milijone odraslih ljudi nepismenih, kar znaša 17 odst. polnoletnega prebivalstva.

Ali so bombe odločile vojno?

Angleški poveljnik letalstva v drugi svetovni vojni Arthur Harris spada med najnovejše ponarejalce zgodovine, ker je v svoji knjigi o zavezniških bombnih napadih zapisal, da so bombe odločile zmago. Pripoveduje, kakor da je Sovjetska armada zmagala po njegovi zaslugi in po zaslugi njegovih težkih bombnikov. Poveljuje in precenjuje pomen bombardiranja v letu 1942, trdijo, da je bila Rdeča armada tisto jesen na koncu svojih sil. To se upa trditi o armadi, ki je kmalu na to zmagala v Stalingradu in dejansko odločila zmago. Trdi tudi, da je glavno zaslugo sovjetskih zmag pozimi 1945 v Sleziji treba pripisati bombardiranju nemških tovarn za sintetični benzin.

Toda dejstva govori drugače! LETO PRIPRAV IN STALINGRAD.

Nesmiselno bi bilo podcenjevati pomen zavezniških bombardiranj, saj je Stalin 6. novembra 1943 rekel: Zavezniški so bombardirali in še dalje temeljito bombardirajo važna industrijska središča Nemčije in tako znatno slabe vojaško silo sovražnika. Drugič je Stalin ocenil pomen bombardiranja 1. maja 1944 z besedami, da zapadni zavezniški «sistematično bombardirajo vojaške objekte Nemčije in tako rušijo nemško vojaško silo».

Nesmiselno je podcenjevati pomen zavezniške letalske ofenzive in neumno je, če ga precenjujemo. Na zapadu so bili v prvih letih porazu Francije strategji, ki so mehili, da bo mogoče premagati hitlerjevsko Nemčijo samo z bombardiranjem. In res je bilo bombardiranje dolgo časa glavni vojaški doprinos zaveznikov v vojni proti

Ali so bombe odločile vojno?

Hitlerjevimi armadam. Glavni namen tega bombardiranja je bilo pomirjenje britanskega ljudstva ki je zahtevalo odločilnejše vodstvo vojne. Bombardiranje je tudi opravičevalo odlašanje invazije v Evropo, ker so se na ta način mogli zavezniški izgovarjati da je treba zgraditi močno letalsko armado. Toda sovjetski strokovnjaki so ves čas vojne poudarjali, da oni ni mogoče poraziti niti z blokadno niti z bombardiranjem, temveč samo s bitko. Potek druge svetovne vojne je dokazal, da je bilo stališče sovjetskih strokovnjakov pravilno.

Odločilen prelom v drugi svetovni vojni je bila bitka za Stalingrad. Kaj je prispevala zavezniška aviacija k temu hitlerjevskemu porazu?

»Bombardirali bomo Nemčijo po dnevi in po noči z rastočo silo in metali bomo nanjo mesec za mesecem težje tovorne bombe, je slavnostno izjavil W. Churchill na dan, ko so nemške horde napadle Sovjetsko zvezo. Toda ko je Rdeča armada vodila najtežje boje s hitlerjevci, zavezniške letalske ofenzive ni bilo. Tudi vse leto 1942 je ni bilo.

»Potrebujemo 4.000 težkih bombnikov in do konca 1941 jih bomo imeli«, so govorili. Britanska vlada s Churchillom na čelu je začela graditi veliko letalsko armado in porabila je zato mnogo materiala. Toda kam se je vse to izgubilo? Zakaj je v januarju 1942 izvajalo ofenzivo, ki jo je obljubljal Churchill, samo 69 težkih bombnikov? In v decembru 1942, ko je Rdeča armada v Stalingradu trla najboljše nemške divizije, je bombardiralo Nemčijo 261 težkih bombnikov. Seveda to je bilo »leto priprav!

Edina važna akcija britanskih bombnikov je bil napad na Koeln 30. maja 1942, ki se ga je udeležilo izjemoma 1000 letal. Toda to je bila osamljena epizoda in do marca 1943 je bilo samo nekaj večjih bombnih naletov.

Tako razumemo, zakaj zavezniško bombardiranje ni moglo povzročiti velike škode nemški industriji, ki se je 1941 in 1942 obdržala na isti višini, deloma pa se je celo dvignila.

Trdimo z vso gotovostjo, da zavezniška bombna ofenziva ni odločila stalingrajske bitke.

KJE JE BILO UNICENO NEMSKO LETALSTVO?

Sovjetski informacijski urad je 22. junija 1943 objavil nemške izgube v dveh letih vojne: 6.400.000 padlih in ujetih, 56.500 topov, 42.400 tankov, 43.000 letal.

Teh 43.000 letal, ki jih je Rdeča armada uničila na vzhodni fronti odgovarja produkciji vseh letal -- hidroplanov, šolskih, prevoznih in drugih -- v Veliki Britaniji v dveh letih. Leta 1941 je bilo v Britaniji izdelano 20.000, v letu 1942 pa

Leto	zlitine	jeklo	premog kavčuk	aluminij	avtomobili
1939	21,8	17,5	188	195	22
1940	23,3	14	213	240,5	40
1941	31,8	24,4	248	310	69
1942	32,1	25,2	248	420	98
1943	34,6	28	265	432	117
1944	28,5	20,9	269	480	104

(Številke govore o tisoč tonah. Upoštevali smo tudi dežele, ki jih je Nemčija zasedla).

Kaj dokazujejo te številke? Nemška industrija se ni znatno zmanjšala. Zavezniško bombardiranje Nemčije ne bi moglo samo odloči-

23.000 letal vseh vrst.

Seveda so te strahotne izgube nemške letalske armade povzročile na zapadu oslabljenje nemške obrambe proti zavezniškemu bombardiranju. Tako se je začela ofenziva na Essen 5. in 6. marca 1943, ko so imeli zaradi sovjetskih uspehov zapadni zavezniški premoč v zraku. Harris je imel tedaj 570 težkih bombnikov.

Propad nemškega letalstva se je nadaljeval: do 22. junija 1944 je Rdeča armada uničila še 17.000 nemških letal.

1944 je Harris imel 1119 težkih bombnikov, ameriška armada bombnikov pa je bila še močnejša. Taka je bila letalska ofenziva, ki je bila omogočena z dveletnimi vojnimi napori Rdeče armade. Rdeča armada je uničila 60.000 nemških vojni letal in 15.000 letal nemških satelitov.

NEMSKA VOJNA INDUSTRIJA

Sedaj pa pogledajmo, kako je bilo z nemško industrijo v teh letih. Ali se je produkcija vidno zmanjšala ali ne? Kdaj se je začela zmanjševati? Statistika govori:

ti zmage nad hitlerjevsko Nemčijo in njenimi sateliti. Armada 4.000 bombnikov ne bi mogla nadomestiti druge fronte in dobiti vojne. Zavezniška letalska ofenziva se je razvila šele tedaj, ko je Rdeča armada uničila nemško obrambo na zapadu in zmagala pri Stalingradu.

PROCES PROTI ustaškim teroristom

Pred senatom Vrhovnega sodišča LR Hrvatske se je 13. avgusta nadaljeval proces proti ustaškim in tožilec je prebral razširjeno obtožnico proti nadaljnjim petim vodilnim ustaškim funkcionarjem, špijonom in teroristom. Otoženi so bili: upravni poveljnik ustašev Kavran, ustaški veliki župan in tajnik v policijskem ministertvu NDH Sabolič, glavni pobočnik ustaškega stana Blaškovič, legionarski nadsatnik Fahir Alagić in ustaški logornik Smid.

Kavran je bil od leta 1932 med voditelji frankovskih studentov in je 1937 položil ustaško prisego, povezal se s Paveličevim centrom v Avstriji in razpečeval propagandni material. Sodeloval je pri izdajanju ustaških časopisov in letakov, s katerimi so pripravljali fašistično okupacijo. Njegovi najožji sodelavci so bili poznejši ustaški policijski šefi in koljači. Po okupaciji je prevzemal židovske trgovine in si prisvojil trgovino v Zagrebu, postal logornik in nato stožernik v Zagrebu. V maju 1943 je postal upravni poveljnik vseh ustašev. Tako je postal odgovoren za vse zločine, ki so jih ustaški stožeri, logori in tabori izvršili nad našim ljudstvom. Ob zlomu NDH je pobegnil v angloameriško cono Avstrije in začel delovati s tujimi špijoni in agenti. Hotel je zrušiti državno in družbeno ureditev v FLRJ in vzpostaviti ustaško državo. Poleg Sušiča in Frkovića je bil osrednja oseba ustaške organizacije na čelu s Paveličem. V tujini je po naročilu špijonske službe imperialističnih držav zbiral najhujše ustaške klavce, organiziral teroristične skupine in jih pošiljal v Jugoslavijo. V maju 1945 je v Avstriji skrnil 500 kg zlata in dragocenosti, ki so jih ustaši naropali v Jugoslaviji. To zlato je shranil v frančiškanskem samostanu Wolf-sberg. Za to je vedel tudi frančiškanski general v Vatikanu.

Kavran je obiskal vsa ustaška taborišča v Avstriji, v Italijo pa je poslal ustaškega generala Pečnikarja. Ta je s tujo špijonažo in nekaterimi kardinali ustanovil dvajsetčlanski ustaški odbor. Predstavnik tega odbora je sprejel tudi papež in od njiju dobil memorandum, v katerem je odbor prošil papeža, naj prepriči izročiteljev ustaških zločincev jugoslovanskim oblastem. Papež je rekel, da bo ustaške težnje in ustaško borbo «svoje strani podpiral». Kavran se je večkrat sestal s Paveličem pri Salzburgu. Ta mu je naročil, naj vzdržuje zveze s tujimi špijoni v Italiji. V oktobru 1946 je s Paveličem odšel v Italijo in s pomočjo Vatikana ter duhovnika Draganovića in tuje špijonaže pošiljal teroriste v Jugoslavijo.

Kavran je vlihotapil od maja 1947 do julija 1948 v Jugoslavijo 17 terorističnih skupin s 96 teroristi in špijoni, ki so jih organi UDV vse do zadnjega takoj po prestopu meje ujeli.

Sabolič je dobil nalogo, da poveže delo vseh vlihotapljenih špijonskih skupin; zbiral naj bi njihova poročila in jih pošiljal v inozemstvo. Ta poročila naj bi bila vojaškega, gospodarskega in političnega značaja. Krajše in važne vesti bi pošiljali po radiu, druge pa po kurirjih. V državi bi morali organizirati tako imenovani matični odbor, voditi notranjo špijonsko službo, vzpostaviti sodelovanje s četniki, z nekaterimi duhovniki in mačkovi. Ta «matični odbor» bi imel najožjo zvezo s tako imenovanim delovnim odborom v tujini.

Tuja špijonaža je poslala zločinca Blaškoviča v Jugoslavijo, da skupno s Saboličem organizira špijonski «matični odbor hrvatskega odpora». V začetku leta 1947 se je Blaškovič povezal s špijonom neke tuje države v Salzburgu. Meseca maja 1948 pa je špijonaža neke tuje države zahtevala, naj ustaški špijoni vzpostavijo sodelovanje med ustaši in četniki. To nalogo sta prevzela Blaškovič in Sabolič in se v Salzburgu s četničkim predstavnikom Pantičem sporazumela za ilegalno pošiljanje četniških špijонов in teroristov v Srbijo.

Stari policijski krvnik Alagić, ki je preganjal in mučil komuniste v stari Jugoslaviji, je 1941 leta stopil kot kapetan v nemško vojsko in sodeloval v enotah feldmaršala Paulusa na pohodu od Harkova do Stalingrada. Bil je učitelj na tečaju divizije Tiger in Vražje divizije, ki sta zagrešili težke zločine nad našimi narodi. V začetku 1948 je vstopil v teroristično organizacijo v tujini in deloval zlasti med muslimanskimi ustaši.

Smid je sodeloval pri pokolju 186 kmetov Srbov v aprilu 1941, pri množičnih odgonih Srbov in Židov ter pri drugih zločinih. V tujini se je pridružil ustaški teroristični bandi in poslal okrog 50 teroristov Kavranu, ki jih je nato odpravil v Jugoslavijo.

KRONIKA

NOVO TOVARNO SPORTNIH CEVLJEV so otvorili v Zireh. Ima prostorne in svetle delavnice z najmodernejšo opremo. Delo v njej se bo razvijalo po tekočem traku.

HITLERJEVCI SO UBILI 500 TISOC sovjetskih vojnih ujetnikov v 45 koncentracijskih taboriščih na Poljskem. Te podatke je zbral poljski komite za preiskovanje hitlerjevskih koncentracijskih taborišč.

BOLGARSKA DEMOKRATICA STRANKA IN BOLGARSKA DELAVSKA PARTIJA (komunistov) sta se združili dne 11. avgusta.

SADJE SO PRICELI ODKUPOVATI V SLOVENIJI. Med najboljšimi so se pokazale pri odkupu do sedaj zadržane v Veliki in Ledineku, ki so odkupile tudi lepe količine ostalih kmetijskih pridelkov.

NA SAR-PLANINI je obilna paša za živino. Da se je bolje razvijalo, so ustanovili zadrugo, ki se bodo bavile z nakupom živine in prodajo mlečnih izdelkov. Do sedaj so pridelali med drugim tudi 20.000 kg ovčjega sira.

32 % PREDVIDENIH KOLIČIN ŽITA so odkupili že v prvih dneh na Hrvaškem.

DELEGACIJA ZVEZE LUSKIH SKLADISNIH DELAVCEV iz Amerike, ki je pred kratkim obiskala Jugoslavijo, je poslala ES Jugoslavije pismo, v katerem se jim zahvaljuje za gostoljubje, in izjavlja, da je po njenem mnenju zaščita, katero uživajo delavci Jugoslavije v okviru socialnega zavarovanja — med najnaprednejšimi na svetu.

234 MODELOV POLJSKIH STROJEV preizkušajo sedaj pri delu na poljih v Sovjetski zvezi. To so novi stroji, ki so jih izdelali sovjetski strokovnjaki; med njimi so nove vrste traktorjev, sejalnih strojev, strojev za sajenje in ruvanje tobaka, koruze, kromin skladateljsko teorijo.

679 ABSOLVENTOV višje glasbene šole v SZ je končalo letos svoje študije. Od njih je 213 pianistov, 142 pevcev, 163 profesorjev za orkestralno glasbo, 52 dirigentov in 107 profesorjev za glasbeno in skladateljsko teorijo.

STEVILO STUDENTOV BO LETOS V SOLAH ZSSR višje, kot je bilo lansko šolsko leto. 82.000 študentov bo obiskovalo pedagoške inštitute, 45.000 novo vpisanih dijakov bodo sprejeli tehnični inštituti, 15.000 zdravniški, 16.000 poljedelski in 13.000 ekonomski in pravni inštituti. Skupno bo letos vpisanih na univerzah 180.000 novih študentov.

PRI ZENICI REGULIRAJO REKO BOSNO. Zaposlenih je 15 mladinskih brigad. Koptlejo povsem novo strugo.

ZA 200 MILIJONOV DIN STANOVANJSKIH HIS grade v Zagrebu. Srečna pačeta so začela zase graditi pisarniške prostore. Tako bo v Zagrebu v kratkem na razpolago za nadaljnjih 6.875 kvadratnih metrov stanovanjskih prostorov tudi v starih hišah.

REKA - RAB je nova turistična pomorska proga, ki je bila uvedena pred kratkim. Na tej progi bodo vozili štirje parniki.

* Na Češkoslovaškem so doslej odkupili 16.042 vagonov žita, in sicer pšenice 69052 ton, rži 52422 ton, ječmena 37793 ton in 1159 ton ovsu.

* Se ta teden bo prišlo na Češkoslovaško 100 vagonov jabolk iz Jugoslavije, nato pa še 150 vagonov sliv.

* V Varšavi je na konferenci delovne mladine govoril sovjetski delegat Klimov, ki je povedal, da je v SZ že 1.200.000 mladih ljudi izvršilo plan za 1. 1948. Konferenci prisostvuje 446 delegatov in opazovalcev, ki zastopajo 45 milijonov mladih ljudi in 46 držav.

* Vietnamška mladinska delegata Ngujenvannuong in Leduchinh, zastopnika 2 1/2 milijonske mladinske organizacije, sta hodila peš tri mesece iz Vietbaca do Bangkoka, od koder sta se odpeljala z letalom proti Varšavi.

* Kinematografsko šolo bodo odprli letos v Zagrebu. V šolo se bodo lahko vpisali učenci, ki so dovršili sedemletko ali 4. razred gimnazije z nižjim tečajnim izpitom. Podobno šolo bodo ustanovili tudi v Ljubljani.

Novo kazensko pravo

Kazensko pravo je celokupnost pravic, ki urejajo vsebino, obseg in način udeleževanja državne kaznovalne pravice. Država ima namreč pravico in dolžnost, da v svrhu mirnega sožitja državljanov in procvita države vzdržuje red in mir ter se v ta namen poslužuje tudi prisilnih sredstev, med katere spada tudi kaznovanje storilcev kaznivih dejanj. To pravico države ureja ravno kazensko pravo, ki obsega veliko število raznih pravnih norm, ki določajo, katera dejanja so kazniva, kakšne kazni se uporabljajo proti storilcem kaznivih dejanj, kako se vrši preiskava, kdo ima pravico do kaznovanja, kako so urejena sodišča, kako se opravljajo ustne razprave, kakšne pravice imajo obtoženci in zagovorniki, kakšne pritožbe lahko vlagajo obsojeni, kako se izvršujejo kazni itd. Vidimo torej, da obsega kazensko pravo cel kompleks podrobnih predpisov, ki so navadno uvrščeni v več zakonov in med katerimi so brez dvoma največjega pomena oni, ki so uvrščeni v zakonik. Kazenski zakonik vsebuje namreč temeljna načela kazenskega prava neke države ter določa, katera dejanja so kazniva in kakšne kazni se izrekajo storilcem teh kaznivih dejanj, tako da predstavlja osnovo vsega prava neke države.

Vsekakor je za Jugoslavijo velikega pomena izdaja novega kazenskega zakonika, ki ga je ljudska skupščina FLRJ sprejela v novembru lanskega leta. Sicer to še ni celoten kazenski zakonik, temveč le njega splošni del, kar pa pomena prav nič ne zmanjšuje. Vsi kazenski zakoniki modernih držav se namreč dele na dva dela: splošni del vsebuje temeljna načela kazenskega prava neke države in predvsem določbe splošnega značaja, ki veljajo za vsa kazniva dejanja.

Zaradi velike važnosti, ki jo ima kazenski zakonik v državi, je tudi novi jugoslovanski kazenski zakonik izšel že v tretjem letu obstoja nove Jugoslavije. Morda bo kdo mislil, da je to pozno, toda izdaja novega kazenskega zakonika predstavlja ogromen napor in veliko delo. Prvotnih projektov za novi kazenski zakonik je bilo najprej kar deset, iz teh pa so nastali trije osnutki. Ti osnutki so bili že v letu 1946 poslani vsem republikam, katerih zakonodajni odbori so jih na sestankih pravnikov prestudirali ter obdelali in stavili svoje opazke, dodatke in spremembe. Tudi na univerzah, sodiščih in javnih tožilstvih širom po vsej Jugoslaviji so proučevali osnutke novega kazenskega zakonika. Na podlagi teh pripomb in dodatnih predlogov pa je bil slednji izdelan končni predlog, ki je bil tudi natisnjen in dan javnosti v diskusijo. Šele nato je predlog sprejela tudi vlada in ga predložila ljudski skupščini, ki ga je tudi sprejela. Vidimo torej, da je bila pot do izdaje novega kazenskega zakonika precej dolga in da so najboljši pravniki Jugoslavije ob sodelovanju vsega ljudstva

sodelovali pri njega izdelavi. Vsekakor ne smemo pozabiti, da je v stari Jugoslaviji izšel enoten kazenski zakonik za vsa država šele leta 1929, torej po desetih letih obstoja države.

Nedvomno je izdaja novega kazenskega zakonika velikega pomena. Poleg splošno priznanih temeljnih načel, ki tvorijo osnovo za mirno sožitje ljudi po vsem civiliziranem svetu, n. pr. da se ne sme krasti, ubijati, da je zaščiten osebna svoboda itd., štiti kazenski zakonik tudi politično, družbeno in socialno ureditev države, s tem, da predpisuje kaznovanje vseh onih, ki skušajo motiti ali rušiti to ureditev. Kazenski zakoniki so torej odraz družbeno-politične ureditve neke države in so zato v posameznih državah precej različni. Iz tega izhaja, da je bila tudi v Jugoslaviji nujna zamenjava starega kazenskega zakonika, ki je bil rezultat meščanske kapitalistične ureditve države, z novim, ki je plod današnje družbene ureditve države.

Ogledimo si splošni del novega kazenskega zakonika Jugoslavije. Vsebuje 106 členov, razporejenih v sedmih poglavjih. Prvi členi govore o nalogah kazenske zakonodaje nove Jugoslavije, določbe drugega poglavja pa o kazenski odgovornosti. Nedvomno so določbe tega poglavja najvažnejše, kajti tu je vsebovano temeljno načelo, da mora biti vsako kaznivo dejanje družbeno nevarno, sicer sploh ne moremo govoriti o kaznivem dejanju; nadalje je tu vsebovano tudi temeljno načelo, da se napram mladoletnim in duševno bolnim osebam, ki store kaznivo dejanje, ne uporabljajo kazni, temveč vzgojno poboljševalna sredstva oziroma napram drugim zdravstveno zaščitne mere. Slednjic so v tem poglavju tudi predpisane določbe kaznivih dejanj storje-

nega v skrajni sili ali silobranu ter o tem, kdaj je smatrati dejanje storjeno naklepoma in kdaj iz malomarnosti, kar je velike važnosti za vrsto in višino kazni. O načinu, kraju, času in poskusu izvršitve kaznivih dejanj govori tretje poglavje, ki vsebuje tudi predpise glede nasvovateljev in pomočnikov storilcev. Najobsežnejši in obenem velikega pomena je tudi četrto poglavje o kaznih. Tu so vsebovane določbe o vrstah in trajanju posameznih kazni ter o poboljševalnih ukrepih glede mladoletnih storilcev kaznivih dejanj ter o zdravstveno zaščitnih merah napram duševno bolnim storilcem. Tudi o pogojih izreka pogojne obsodbe in, v čem ta obstoji, govore določbe tega poglavja, ki podaja tudi temeljna načela glede izvrševanja kazni. Peto poglavje določa, kdaj zastara pravica do pregona kaznivih dejanj, kdaj je možno doseči izbris kazni (tkz. rehabilitacijo) in kdaj se obsojenec lahko pogojno odpusti na prostost, četudi mu kazen še ni potekla. Členi predzadnjega poglavja vsebujejo določbe glede krajevne in časovne veljavnosti novega kazenskega zakonika, v zadnje poglavje pa so uvrščene prehodne in zaključne določbe.

Se nekaj o značilnostih novega kazenskega prava Jugoslavije.

Novi kazenski zakonik služi predvsem zaščiti ljudstva in demokratični ureditvi države, ima pa še več drugih posebnosti. Nedvomno najvažnejše je tako imenovano materialno pojmovanje kaznivih dejanj, ki ga uvaja novi kazenski zakonik. Po kazenskih zakonikih meščanskih držav se storilec nekega kaznivega dejanja sme kaznovati samo, če je njegovo dejanje uvrščeno v posebni del kazenskega zakonika in v njem označeno kot kaznivo dejanje. Če v poseb-

nem delu ni izrecno, kot tako navedeno, se storilec na noben način ne sme kaznovati, čeprav je njegovo dejanje še tako škodljivo ali nemoralno. Jugoslovanski kazenski zakonik temu v nasprotju določa, da je družbeno nevarnost temeljna značilnost vsakega kaznivega dejanja; za kaznovanje storilca torej ni več neobhodno potrebno, da je njegovo dejanje uvrščeno v posebni del kazenskega zakonika, temveč že zadošča, da je družbeno nevarno. Nesmiselno bi namreč bilo, da bi storilec ostal ne kaznovan samo zato, ker njegovo dejanje zakonodajalec ni uvrstil v posebni del kazenskega zakonika. Seveda je točno določeno, kaj je smatrati kot družbeno nevarno dejanje. Kot tako se namreč označuje vsako dejanje, ki ogroža ali ruši državno ali družbeno ureditev, neodvisnost ali varnost države, osebnost njenih državljanov in njen pravni red.

Velika skrb je v novem kazenskem zakoniku posvečena tudi osebnosti storilca, kajti namen kazni ni poniževanje ali duševno in telesno trpljenje storilca, temveč doseči poboljšanje padlega storilca in njegovo prevzgojitev v koristnega člana človeške družbe. Zaradi tega ima sodišče, — seveda v okviru z zakonom določenih meja, — proste roke pri odmerjanju kazni in izreče tisto kazni, ki je primerna storilčevi družbeni nevarnosti, upoštevaje pri tem vse posebnosti storilčeve osebnosti. Tako sme sodišče celo po zakonu predpisano smrtno kazni zamenjati s kaznijo na prostosti ali pa sme namesto predpisane izreči kazni milejše vrste. Včasih lahko izreče celo pogojno obsodbo, če smatra, da se bo storilec tudi brez izvršitve kazni vzdržal iz izvrševanja novih kaznivih dejanj. Novi kazenski zakonik pozna tudi popolni izbris kazni, v isto vrsto ukrepov pa spadajo tudi poboljševalne in zdravstvene zaščitne mere.

Slavko Rupel.

25 LETNICA KARELSKE REPUBLIKE

MODERNI KAMION ZA PREVOZ LESA V KARELIJI

Štiri leta po osvobojenju

Ljudska demokratična Poljska se je razvila v veliko slovansko rodino, katere pomemben in znamenit pripadnik je.

Obletnica julijskega manifesta, ki je določil bodoče oblike poljskega političnega, gospodarskega in kulturnega življenja, je postala državni praznik.

Najvažnejše osnove manifesta so bile že izpolnjene, zemlja, ki je bila brez odškodnine odvzeta veleposestnikom, Nemcem in izdajalcem, je pomagala ustvariti stotisoče novih kmečkih gospodarstev; obrtniška podjetja, energetska viri in banke so bile podržavljene. Na zapadnih mejah, na rekah Odri in Nisi stoji Poljska kot zvesta straža vsega slovanstva.

Julijskemu manifestu se ima zahvaliti poljsko ljudstvo za razveseljiv povojni kulturni razvoj. Za časa vojne in okupacije so nemški barbari uničili ali težko poškodovali vsa šolska poslopja; Nemci so ubili 17.000 kulturnih delavcev, profesorjev in učiteljev, toda poljsko šolstvo je bilo že obnovljeno

in je že marsikje prekoračilo predvojni raven; tako na pr. v Varšavi, kjer je bilo 1938 na 1.000 prebivalcev 1,7 učiteljev, sedaj pa jih je 3,2. Podoben pojav je mogoče ugotoviti tudi drugod. Srednje šole imajo več dijakov kot pred vojno, čeprav je število prebivalstva padlo od 34.000.000 na 24 milijonov. (Divjanje nacističnih razbojnikov je na Poljskem zahtevalo 6 milijonov žrtev.) Precej srednjih šol so odprli na deželi, kar najlepše priča o tem, da je nekdanje mnenje o srednjih šolah, v katerih so mogli študirati samo otroci bogatih staršev, popolnoma izginilo in da je srednja šola postala last ljudstva. Pouk na Poljskem je brezplačen. Mnogo se je storilo v strokovnem šolstvu. Leta 1947 je 3367 strokovnih šol obiskovalo 326.000 dijakov; razen tega je po vsej državi zelo gosta mreža strokovnih tečajev. Na 32 visokih šolah (pred vojno jih je bilo samo 26) je bilo v minulem šolskem letu 83.000 slušateljev (pred vojno 48 tisoč).

Uspesno napreduje tudi izdajanje knjig — lani so izdali 50 milijonov različnih knjig, t. j. dvakrat toliko kot v letu 1928, ko je izšlo v predvojni Poljski največ knjig, in sicer 24 milijonov. Zelo je zraslo število dnevnikov, tednikov in revij. Nekateri imajo tudi 100.000 izvodov naklade. Posebno pozornost posvečajo gledališču, kinu in knjižnicam.

Obnova in nadaljnja izgradnja poljskega narodnega gospodarstva napreduje tako hitro, da na pr. izdeluje poljska industrija danes več produktov kot pred vojno. To je priznal celo Newyork Herald Tribune, katerega prav gotovo ne moremo osumiti naklonjenosti naprednim demokracijam; člankar pravi, da je poljska industrijska produkcija preseгла produkcijo l. 1938 za 50%.

glavnem med odraslimi v tako imenovanih popoldanskih osnovnih in srednjih šolah. Poljske množične organizacije vodijo neusmiljen boj proti nepismenosti, ki je zla dediščina fašističnih režimov.

Uspesno napreduje tudi izdajanje knjig — lani so izdali 50 milijonov različnih knjig, t. j. dvakrat toliko kot v letu 1928, ko je izšlo v predvojni Poljski največ knjig, in sicer 24 milijonov. Zelo je zraslo število dnevnikov, tednikov in revij. Nekateri imajo tudi 100.000 izvodov naklade. Posebno pozornost posvečajo gledališču, kinu in knjižnicam.

Obnova in nadaljnja izgradnja poljskega narodnega gospodarstva napreduje tako hitro, da na pr. izdeluje poljska industrija danes več produktov kot pred vojno. To je priznal celo Newyork Herald Tribune, katerega prav gotovo ne moremo osumiti naklonjenosti naprednim demokracijam; člankar pravi, da je poljska industrijska produkcija preseгла produkcijo l. 1938 za 50%.

25. Julija je minilo 25 let, odkar je bila ustanovljena Karelska avtonomna SSR, ki se je 31. marca 1940 prevorila v Karelo-finsko SSR.

Pod sovjetsko oblastjo se je Karelija popolnoma spremenila: razvila se je industrija, ustanovili so kolhoze, začelo se je kulturno življenje. 1939 se je produkcija lesa dvignila na 13 1/2 milijonov kubičnih metrov. V republiko je bilo mnogo mehaniziranih podjetij za predelovanje lesa, okrog katerih so zgradili delavska naselja s šolami, bolnicami, trgovinami in klubmi. Začela se je nova panoga industrije: celulozno-papirna.

Ze več stoletij so ruski gospodarstveniki razmišljali, kako bi zrušili Belo in Baltsko morje. To drzno zamisel so izvedli boljševiki in zgradili v 20 mesecih skozi neprehodne gozdove in močvirja belomorsko-baltski prekop. Ta prekop, imenovan po Stalinu, je odigral v razvoju karelskega gospodarstva veliko vlogo. Ob njem so zrasla nešteta podjetja, električne postaje in mesta, n. pr. Medvežjegorsk, Segeža in Belomorsk.

Karelija nekoč ni imela cest. Za zvezo med posameznimi kraji so služile reke in jezera ter — steze, po katerih je bilo mogoče iti peš in še samo poleti. Sovjetska oblast je zgradila mnogo dobrih cest in železniško omrežje.

Sedaj ima Karelija 770 šol, 15 srednjih specialnih šol in dva višja učna zavoda. Tehnike in vzrže (univerze) obiskuje 3000 visokošolcev. Sedaj ima republika svoje pisatelje, umetnike, skladatelje, igralce.

Med domovinsko vojno so nacisti zasedli velik del republike in zapustili za seboj razvaline. Do temeljev so razrušili 200 industrijskih podjetij, 255 šol, 144 bolnic, 84 naselij in na tisoče stanovalskih hiš. Mesti Medvežjegorsk in Kondopoga so spremenili v prah in pepel, Petrozavodsk pa so 40 odst. uničili.

V treh letih po osvobojenju so Kareljci že mnogo obnovili. Petletko za prvi dve leti so presegli (108 odst.). Mnogo podjetij so ne samo obnovili, ampak tudi razširili in izpopolnili. Julija 1946 so ponovno zaplule ladje po belomorskem-baltskem prekopolu.

IVO ANDRIČ

pisatelj romanov Most na Drini in Traviška kronika

Bosna in Hercegovina sta zavzele v novi Jugoslaviji položaj svobodne republike, ki se sama upravlja, pri tem pa trdno sodeluje v duhu bratstva in enotnosti z drugimi jugoslovanskimi republikami, ter pomaga graditi skupno socialistično državo. To je v zgodovini teh dveh dežel velik prelom in zanesljiva pot iz dosedanje bede in zaostalosti v lepšo prihodnost. Perspektive, ki se odpirajo s te zgodovinske prelomnice, pomenijo ne samo dvig gospodarskega in socialnega potenciala teh zanemarjenih in izkoriščanih, čeprav po naravnih zakladih bogatih krajev marveč tudi novo kulturno rast na starih usedlinah bosanske kulture. Fevdalni odnosi, ki so v srednjem veku pehali Bosno zdaj pod oblast srbske gospode, zdaj v zvezo s hrvaško in nato celo z ogrsko vladajočo plastjo, dokler ni od 15. stoletja dalje zavladal turški osvajalec, so se podaljšali v tej deželi vse do naših dni. Gospodujoče sile Avstro-ogrške po okupaciji 1. 1878 in prve Jugoslavije, ki je prevzela njih dediščino po razsulu habsburške monarhije 1. 1918, so skušale ohraniti kar moči veliko »stareg«, pa ne toliko zaradi slikovitih zgodovinskih kontrastov, kolikor zaradi tega, ker je tako fevdalno stanje z vsemi svojimi že trhljeni ostanki olajševalo vladanje v tej deželi in nadaljevalo izkoriščanje njenega najdražjega zaklada: ljudstva. Slovencem sta najbolj prikazala to bolj kulturno kot zemljepisno oddaljeno deželo dva spisa Andrejkova nekoč zelo čitana, vendar pa po duhu avstrijskantska knjiga o »naših fantih v Bosni in Hercegovini« — nadrobni opis malone idiličnega pohoda cesarskih čet na to obodno ozemlje ugašajočega otomanskega imperija in Franca Maslija Podlimbarskega obsežni roman »Gospodin Franjo«, po katerem je udarila postarana roka cesarske Avstrije 1. 1914, ker »gospodin Franjo« ni več mislil in čutil tako kakor nekoč cesarski oficir Andrejka.

Kulturni problem Bosne in Hercegovine — to je uskladitev njenih protislovij, izvirajočih iz dolge fevdalne preteklosti in težke zgodovinske usode, iz svojevrstnega križanja in prepletovanja Vzhoda in Zahoda, iz sožitja pravoslavja, katoličanstva in mohamedanstva — s precejšnjimi židovskimi naselbinami v mestih —, iz umetno zanečenega šovinizma Srbov in Hrvatov, ki je v drugi svetovni vojni tragično nabrekli in povzročil pokolje, kakor jih ne pomni niti ta dežela, v kateri se ni nikdar pretirano varovala človeška kri. Toda prav sredi mučnih orgij tega od

fašističnega duha obsedenega šovinizma, v času, ko so se Paveličevi ustaši bahali z zbirkami človeških oči, ki so jih nosili v škatlah kot svoje divjaške trofeje — prav v tem času se je v bosanskih planinah kalil ne samo nov bosansko-hercegovinski človek, marveč tudi nov jugoslovanski človek sploh. Kalil se je v epični narodnoosvobodilni borbi in nosil na svoji glavi simbol novega sveta: rdečo zvezdo, ki se je več kot četrstoletja poprej dvignila na vzhodu in kot znanilka velike borbe za novo, dokončno učlovečenje človeka zasijala nad vsem planetom. Bosna je bila dolgo časa središče narodnoosvobodilne borbe jugoslovanskih narodov. To je izredno povzdignilo njen pomen in jo silneje kakor kar koli drugega povežalo z ostalo Jugoslavijo.

Zivahni razmah nove, z ljudskim duhom prežete kulture v Bosni in Hercegovini navezuje deloma na stara izročila, ki jih ni malo, čeprav so po svojih oblikah enako oddaljena tako srednjeevropskemu kakor mediteranskemu kulturnemu tipu. Samostojno, čeprav ob medsebojnih vplivih, so se razvijali trije kulturni krogi: srbski, hrvaški in mohamedanski, pri čemer je bil slednji najmanj izdelan, ker mu je nedostajalo etične podlage in se je razlikoval samo zaradi svoje tesnejše verske povezanosti z muslimanskim vzhodom. Vsak teh kulturnih krogov je prispeval nekaj svojega k pestremu mozaiku bosansko-hercegovinske tradicije. Najgre za korenito prozo Petra Kočiča ali Sv. Coroviča, za hercegovinsko poezijo Alekse Santiča, za muslimanske povesti Osmana Hadžića itd., povsod srečujemo poleg krajskega tudi svojski bosanski ali hercegovski ljudski element. Toda najvišji vrh je dosegel v dosežanjem razvoju književnosti teh dveh dežel Ivo Andrič, danes hkrati eno najpomembnejših imen v vsem slovstvenem svetu Jugoslavije. Andrič je literarni predstavnik Bosne in Hercegovine, največji obiskovalec njenih kulturnih izročil in njenih današnjih težnj, pisatelj-umetnik, v katerem se je združilo in dozorelo tisto najzlahtnejše, kar je dalo v vekovih svojega razvoja mučno in krvavo bosansko-hercegovinsko življenje. Zaradi tega je

Andričevo delo vredno tem večje pozornosti.

Ivo Andrič se je rodil 1. 1891. v Sarajevu. V tem slikovitem mestu, ki je samo nazorno predstavlja prevladujoče nasprotje Vzhoda in Zahoda, je dovršil srednjo šolo, filozofijo pa je študiral v Zagrebu, na Dunaju in v Krakovu. Njegov mladostni razvoj pada v razdobje »krog maneksijske krize«. Njegov rod so gibala in vznemirjala vprašanja, ki se jih tako živo dotika v 18. in 19. poglavju svojega spisa »Most na Drini«, v pogovorih mladih ljudi, ki v bosenskih trgih in mestih, med živimi ostanki fevdalnega reda in zbirajočimi se silami mlade domače buržoazije, iščejo odgovor na socialna in nacionalna vprašanja, razbijajoča s svojimi ekonomskimi silnicami njegove življenjske iluzije. To je rod, ki ga bo močno zgrabilo in zvrtnilo leto štirinajsto ter bo v viharju prve imperialistične vojne doživel prvo tragično preizkušnjo svojih idej. Druga imperialistična vojna je za tekla ta rod, kolikor ga je še ostalo, kot petdesetletnika. Tudi skozenj je udarila neizprosna zgodovinska ločnica dveh svetov: napredka in reakcije, demokracije in kaotičnega meščanskega liberalizma. Ivo Andrič je eden izmed teh, ki so s svojevrstno močjo doživljali oba velika socialna potresa: prvi ga je izoblikoval kot človeka in usmeril njegovo literarno delo, drugi je izšel iz njegove zrel, bogato razgledane in življenjsko izkušene osebnosti njegove najboljše slovstvene stvaritve.

Andrič se je pojavil v hrvaški odnosno v srbski literaturi (zakaj sprva je v duhu tedanje hrvaško-srbske koalicije pripadal obema, kakor je kot Bosanec-Hrvat obilno zajemal iz kulturnih tradicij bosanskega srbstva) nekaj let pred prvo svetovno vojno. Njegove pesmi najdemo tudi v zbirki »Hrvatska mlada lirika« (1914), ko je predstavila dvanaestorico mladih talentov, izmed katerih jih je le nekaj dozorelo v ustvarjalce večjega formata. Ze na prvi stopnji pesniškega razvoja se je prevesil v prozo. V svoji prvi knjigi »Ex Pontoe« (Zagreb 1918) je še ohranil lirizem slovstvenih začetkov, dasi mu daje močno primes zamišljenih razglabljanj o življenju, ki ga je

vodilo med vojno skozi ječe in kaznilnice. Iz vezane besede je tu docela prišel v nevezano, vendar v njenem slogu še utripaje ritem liričnega izraza, obilne pesniške podobe pa pričajo o čistem poetičnem navdihu. Toda »Pot Alije Džerzeleat«, ki je izšla 1. 1920. v Beogradu, jasno nakazuje razvoj močnega pripovednika. Poslej je pisal Andrič samo prozo. Razvil se je v mojstra novele. Njegovo novelistično delo, ki ga je ustvarjal na robu svoje diplomatske kariere (bil je nekaj časa tudi poslanik v Berlinu) je količinsko bolj pičlo kot pa bogato. Ivo Andrič je čgoda spoznal skrivnost slehernega mojstrstva: stvarjalno disciplino, proces kristalizacije, tehniko piljenja, slogovnega in jezikovnega »popolnjevanja«. Andrič ni pisal veliko in s tistim nervoznim nemirom, z neugnanjo željo po vnanjem uveljavljanju, ki kvari dobeseden del sodobne literature. Nekatero njegovo novo, zlasti »Mest na Zepi«, Mara, milasnica«, »Kod kazaka i. dr. sodijo med najboljše, kar je dala ta slovstvena zvrst na vsem slovstvenem jugu.

V čem je moč Andričeve novelistične umetnosti? Vsebinsko pač v tisti svojevrstni motiviranosti, ki jo je Andrič zajemal iz tako bogato kontrastiranega družbenega življenja v svoji Bosni, nadalje v tankočutno dognani pripovedni kompoziciji in v psihološki poglobljeno sti oseb, ne da bi sicer gojil takrat na zahodu priljubljeni psihologizem. Formalna mikavnost njegovih spisov pa je predvsem v slogu in jeziku, ki kažeta poleg živega utripa in človeške toplote, vzbujajočo simpatijo do vsega, kar pove, tudi zlahtno kulturo in vestno skrb za polnost in lepoto izraza. Tematično ne obravnava Andrič nič revolucionarnega, kakor sploh ni puntarskega duha; njegova pripovedna umetnost je prej umerjen in lep konec starega sveta, podobna večerni zarji nad bosenskim gorami, kakor pa viharno jutro novega človeštva. Andrič najrajši opisuje staro minulo življenje z vsemi tistimi svojevrstnimi, v marsičem edinstvenimi oblikami, ki jih je dobilo zaradi križanj med Zahodom in Vzhodom prav na bosenskih tleh. Opisuje ga z močnimi, dejal bi slikarsko-monumentalnimi

prijemi; zdi se, kakor da tke krasne bosanske »čilime«. Nasproti pojavom in osebam skuša biti kar se da umetniško objektivni, v čemer spominja bolj na Flauberta kakor pa postavimo, na Balzaca ali Stenkala. Toda vzlic temu je Andrič daleč od slehernega dekadentnega larpularizma. Tudi njegovi spisi so podpluti s sodobnim analitičnim duhom, tudi njegov realizem se ne izogiblje potrebi jasnih in določenih socialnih opredelitev. Ima pa nekaj, kar je po naliki bolj večerno kakor jutranje: ima zlahtnost, ki je dana zrelem stvarcu; pri njemu ni več kipenja in vretja; to je ustaljeno vino, sončno zlato, ki ga je umerjena roka nalila v kristalne čaše.

To velja prav posebno za najboljše Andričeva dela, ki so nastala v letih druge svetovne vojne, vendar pa tedaj ne je zaradi kulturnega molka, marveč tudi zaradi celotnega svojega značaja niso mogla iziti. Izšla so po osvobojenju in presenetila vse, ki so že prej poznali in cenili Andričevo pripovedno umetnost. Ta mojstrski novelist se je pojavil s samimi velikimi teksti. Če novelist preide v romanopisca, se pogosto ne ume izogniti največji nevarnosti na tej poti: da piše razvlečene novele, ki niso ne to ne ono. Andrič je presenetil tudi s te strani. Njegova »Na Drini Čuprija« (slovenski prevod T. Potokarja pri SKZ v Ljubljani 1. 1948.) je sicer, če pretresemo to delo s formalno — kritične strani, manj roman kakor pa spretno povezana vrsta novel, ki imajo skupno kristalizacijsko središče v malone simboli podobni kamnitega višegrajskega mostu, čez katerega so šli vekovi in zgodovinske usode. Toda »Most na Drini« niti noče biti roman: to je kronika majhnega bosenskega mesta, kronika, ki zajema štiri sto let njegovega življenja. Nujno je, da so tu bolj opazne nadrobnosti kakor pa celota in da je teža dela v posameznih opisih in zgodbah, kakor je na pr. tista o lepi Fatimi, ki bi se lahko — kakor še ta ali ona — odrgala od celote in zažvela kot samostojna novela. Najpomembnejši Andričev roman — to pot pa roman v tipičnem pomenu besede — je »Traviška kronika«. Dogaja se v časih Napoleona in njegove Ilirije, ko so Francozi v Traviško ustanovili svoj konzulat, kakor ga je iz kljubovalnosti postavila še Avstrija. Tako je majhno bosensko mesto dobilo izreden pomen. Življenje teh tujcev — posebej še francoskega konzula Devilila — v tem mestu, na robu velikih valovanj tiste razgibane dobe, je v okviru, ki ga tvori sam Travišk s svojimi socialnimi in kulturnimi plastmi, s svojo tipično bosensko vsedlino, opisano tako močno in prepričljivo, da bi mogla samo izčrpnjša razčlemba dostojno prikazati značaj in pomen tega nespornega chef-d'oeuvre. Za »Traviško kroniko«, pa tudi za »Na Drini Čuprija« zaostaja tretji Andričev roman »Gospodjica«.

V vseh treh romanih pa je Andrič do kraja dognal odlike in mikavnost svojega sloga in jezika; v vseh je uveljavil vse, kar je dosihmal označevalo njegovo priznano novelistično umetnost in zlasti dosegel prikupno ubranost med lirizmom in psihologizmom, med človekom in naravo, med individualnim in družbo. V vseh živi v svoji najsubtilnejši obliki to, kar bi lahko imenovali po starem: duša Bosne z vsemi svojimi pisanimi nasprotji, s prastaro bogumilsko upornostjo in turškim fatalizmom, s sanjarstvom in akcijo, s sevdalinsko erotiko in primitivno strastnostjo, z ovenelo jesensko kulturo otomanskih fevdalnih vrščikov — kulturo svojevrstne orientacije blaziranosti — in z vrelim ljudskim duhom nezadovoljstva in upora, ki neugnanjo kipi iz duše bosenskih gorcev. V obliki vsega tega na pisani podlagi zgodovinskih podob, spajanju preteklosti in sodobnosti je Ivo Andrič prekosil vse druge. Tako je postal po vsej pravici največji umetnik glasnik Bosne in Hercegovine.

||| Dve novi reviji |||

Etnografski muzej v Ljubljani je začel z izdajanjem Slovenskega etnografa, časopisa za etnografijo in folkloro. Ta revija je nekako nadaljevanje revije Etnolog, ki je izhajal pred vojno, vendar pa so temeljni in smernice nove etnografske revije v skladu z najnovejšimi sodobnimi raziskavanji. Izšel je prvi zvezek za leto 1948 na 140 straneh. Casopis urejuje Boris Orel s sodelovanjem Milka Matičetovega. Ta zvezek vsebuje več razprav, ki se dotikajo slovenskih obronkih pokrajin in ki so bile napisane v času mirovnih pogajanj.

Milko Matičetov obravnava v razpravi o etnografiji in folklori zapadnih Slovencev narodno blago beneških, goriških in primorskih Slovencev. Iz te razprave smo v prejšnji številki prinesli prvi del osmega poglavja, ki govori o ljudski pesmi, bajkah, legendah, pravljicah in pripovedkah. Mladi videmski etnograf Gaetano Perusini piše o rezijanskih izseljencih v 16. stoletju, France Bežalj pa o ljudskem pevcu Petru Negru iz Tera ter objavlja fonetične zapiske njegovih pesmi.

Svetozar Ilešič razpravlja o oblikah zemljiške razdelitve na Koroskem, Josip Sašel pa nadaljuje svoje prispevke, ki jih je objavil že v Etnologu.

Prekmurski etnograf in slavist obravnava etnografski značaj slovenskega Porabja, to je tistih slovenskih krajev, ki so še sedaj na Madžarskem. Te vasi so: Gornji in Dolenji Senok, Slovenska ves, Sakalovci, Stefanovci, Verice, Ritkarovci, Andovci in Otkovci. Avtor govori o naseljih, hišah, poljedelstvu, lanu, lovu, noši, jedilih in različnih običajih.

Urednik Boris Orel obravnava delo, probleme in naloge etnografskega muzeja, Milko Matičetov pa nas seznanja z revijo Sovjetska etnografija. Zadnje strani prvega letnika so posvečene umrlim etnografom: Ivanu Sašlju, Jožetu Rusu in Avgustu Pavlu.

Slavistično društvo v Ljubljani je začelo pod uredništvom univ. prof. dr. Antona Ocvirka pri Državnih založbi Slovenije izdajati Slavistično revijo, ki je nadaljevanje Casopisa za slovenski jezik, književnost in zgodovino. Tudi ta revija upošteva nove izsledke in pridobitke. Naloge revije obravnava urednik v uvodnem članku. Univ. prof. dr. Rajko Nahtigal, akademik in prvi predsednik Slavističnega društva, ki mu je posvečena prva številka, je prispeval nekaj pripomb k pretresu spisa črnorizca (meniha v črni obleki) Hrabra o abecedi Konstantina Cirila. Univ. prof. dr.

France Kidrič obravnava Prešernovega kritika Buchenhaina, ki je februarja 1847 objavil prvo pomembno kritiko Prešernovih Poezij. Prof. Kidrič ugotavlja, da je bilo ime Buchenhain pseudonim za Jožefa Babnika, Prešernovega soolca, ki je postal ljubljanski nemški malomeščanski literat.

Stane Mihelič obravnava v obširni razpravi Kmetijsko družbo in ustanovitev Novic 1843 leta, Albert Kosa pa začena razpravljanje o družbenem nazoru slovenskih protestantov. Obe razpravi sta podrobni in temeljiti. Ker Kos v marsičem načemja čisto nova vprašanja na poljuden način, bo ta razprava zanimala tudi vsakogar, ki se hoče poglobiti v slovensko preteklost.

Lino Legiša govori o nekaterih vzporednostih v pesmih Josipa Stritarja in Otona Zupančiča s francoskima pesnikoma Hugojem in Coppéejem.

Zadnji del zvezka prinaša življenjepis in seznam spisov prof. Rajka Nahtigala ob njegovi 70-letnici, ki jo je praznoval lani. Med zapiski imamo Aškerčeva pisma Vidicu, nekaj doneskov k razmerju med Cankarjem in Groharjem ter popravke in dostavke k Cankarjevi bibliografiji. Zvezek ima tudi obširno kritiko Slodnjakove izdaje Prešernovih Poezij ter bibliografijo za leto 1945.

JULIJSKA ŠTEVILKA RAZGLEDOV

Na koncu meseca julija je bila dotiskana julijska številka, toda izšla je za zamudo. Uvodno razpravo »Poročilo gen. Aireya in stvarnost«, ki govori o mirovni pogodbi z Italijo, o gospodarski politiki anglo-ameriške vojaške uprave ter o javnih financah Tržaškega ozemlja so napisali Dušan Hreščak, Lojze Berce in Boris Zajec. — Boris Pahor je objavil devetnajst strani obsegaajočo novelo Orient-ekspres. Novela, ki je zelo zanimiva zaradi popolnoma nove snovi v slovenski književnosti — obdeluje moralni propad, ki ga je prinašal med slovensko vaško mladino fašistični dopolavoro —, je do sedaj najdaljši tekst sodobnega tržaškega pisatelja. — Andrej Budal je objavil razpravo o življenju in delu goriškega humorista Damira Feigla, ki ga je italijansko sodišče obsodilo na leto dni ječe (zaradi tiskovne pravde). Pesmi sta prispevala Zdravko Ocvirk in Marička Znidarsič. Med poročili je kritika premiere Kranjčeve drame »Pot do zločinca«, ki jo je napisal Vladimir Bartol. Poučen je pregled likovne dejavnosti v Trstu v prvi polovici letošnjega leta; sestavil ga je Zorko Jelinčič. Jože Pahor poroča o konferenci mladih književnikov Slovenije, Vladimir Bartol pa o obnem zboru Društva slovenskih književnikov. Julijska številka obsega 64 strani.

Stran naših gospodinj

Tržaška kuhinja

Petek: Testenine s paradižnikom, solata, jabolčni štrukelj. Večerja: Prežganka, ocvrte ribe, paradižnik.

Sobota: Zelenjadna juha, zrezki, ocvrt krompir, kumarice. Večerja: Krompirjevi cmoki, jetra v omaki, radič.

Nedelja: Grahova juha z rižem, pečenka, mešana solata, krompirjev pire, orehova potica. Večerja: Goveja juha z jajcem, ruska solata, čokoladna strjenka.

Ponedeljek: Krompirjeva juha, mesne pogačice s paradižnikovo omako, sadje. Večerja: Rižot in solata iz paradižnikov in kumaric.*

Torek: Juha iz zelene,* nadevane melancane, češpljevi cmoki. Večerja: Ribe, mešana solata, kompot.

Sreda: Fižolova juha z rižem, dušene buče, ocvrt krompir, sadje. Večerja: Rižot z guljažem, mešana solata.

Četrtek: Zdrob na juhi, kuhana govedina, kruhovi cmoki s paradižnikovo omako. Večerja: Polenta z nadevanimi paprikami.

Solata iz paradižnikov in kumaric
Kumarice olupimo, odstranimo peške, jih narežemo in zložimo v skledo poleg narezanih paradižnikov. Vse poškropimo s citronovim sokom. Kumarice potresemo z majaronom, paradižnike z narezanim peteršiljem. Preden nesemo na mizo, zložimo izmenoma kumarice in paradižnike ter jih poškropimo s

M-O-D-A

ZADNJI POZDRAV POLETJA IN POLETNIH OBLEK. PRIHODNJIČ BOMO PRINESLI PRVE JESENSKE NOVOSTI.

kisom in soljo.
Juha iz zelene

1 do 2 gomolja zelene očistimo, razpolovimo in skuhamo v 1 litru vode, ki smo ji dodali nekoliko majarona in soli. To juho precedimo in

zlijemo v kozico, kjer zarumimo na maslu 2 žlici moke in kuhamo 10 minut. Juho osolimo, stepemo v njej eno jajce in še enkrat zavremo. Na koncu jo potresemo z drobnno sesekljano zeleno.

Odkod kuhinjska soda?

Eden najvažnejših proizvodov kemijske veleindustrije je vsekakor soda, ki je v najraznovrstnejše svrhe uporabljana snov. V velikih tovarnah, ki so posajene po vsem svetu, pridelujejo to belo, kristalino spojino. Saj vam vendar ni neznana snov! Toda ne služi nam samo za pranje, kar menda mislijo gospodinje. Soda je važna izhodna snov za pridelovanje mnogo drugih proizvodov. Le bežno si ogledimo, čemu uporabljamo sodo in kaj vse lahko iz nje izdelujemo.

Iz sode, ki jo kemiki nazivajo natrijev karbonat, dobivamo lžni kamen imenovan kavstična soda, ki poleg drugega služi tudi za izdelovanje mila. Velikanski pomen pa ima soda v industriji stekla, saj je važna surovina za tvorjenje steklene snovi. Nadalje uporabljajo sodo v keramični industriji. Z njo tvorijo steklo, s katero je prekrito površje lončenih posod. S sodo pripravljajo razne zdravilne preparate. Velika uporaba sode je v tvornicah mila in splon v podjetjih, ki izdelujejo pralne praške in raznovrstne čistilne tekočine. Potem jo dodajmo v določenih množinah vodi, katero ogrevamo v parnih kotlih. Soda namreč prepreči izločevanje bele apnenčeve plasti — kotlova — na notranjih stenah parnih kotlov. Tudi pri tiskarskih črnilih rabijo sodo. Nadalje jo uporabljajo v tekstilni industriji, za čiščenje lojevca olja, pri izdelovanju papirja, umetnih barvil in ultramarina, v kovinski industriji.

Dandanes uporabljamo le sodo, ki jo na umeten način izdelajo v kemijskih tovarnah. Toda v oni dobi, ko še ni bila tako razvita kemija kot je v poslednjih stoletjih, so uporabljali sodo, ki je bila naravnega izvora. V mali množinah se nahaja soda v naravi kot mineral v bližini Segedina na Madžarskem. Sodo vsebujejo tudi neka posebna jezera v Egiptu in Venezueli. Na obrežju ter jezer se izloča soda v obliki bele prevleke. V Egiptu pravijo tej jezerski sodi stonaa, v Venezueli pa suraoc. Ze stari Egipčani so s pridom uporabljali to naravno sodo. Rabili so jo predvsem za izdelovanje zdravilnih maž. Pozneje so ugotovili, da se lahko tudi pepel rastlin uporablja prav tako kot soda. V rastlinskem pepelu je namreč neka sodi slična snov, imenovana pepelika. To tvarino lahko prav tako kot sodo uporabljamo za izdelovanje mila, stekla, za pranje in še za druge namene. Ob oceanski obali zapadnoevropskih dežel nahajamo izredno velike množine morskih rastlin predvsem alg. Zato so v teh državah pričeli nabirati te rastline, da so iz njih s seziganjem dobili sodi slično pepeliko. Tovrstno sodo so proizvajali predvsem v Španiji, Franciji in na Škotskem. V Španiji so nazivali to sodo sbarilla, na normandški obali na isti način dobljena soda se je imenovala avareka, soda alg pridelana

na Škotskem pa je dobila ime škelpa. Na ta način so dobivali sodo vse do začetka 19. stoletja.

Toda na ta način dobavljena soda ni mogla več kriti gospodarske potrebe. V dobi francoske revolucije so porabili za izdelovanje razstreliv izredno velike količine pepelike. Proti koncu 18. stoletja se je tudi izredno povečala poraba mila, katerega izdelovanje je bilo prav tako navezano na pepeliko, ki so jo dobivali iz morskih rastlin. Poraba mila je bila tako velika v Franciji zato, ker se je izredno razmahnila bombažna industrija. Franciji je naenkrat primanjkovala soda, katero zaradi mednarodnih prilik ni mogla dobiti iz tujine. V tej stiski je razpisala francoska akademija znanosti natečaj za najboljši način industrijskega pridobivanja sode. V tem tekmovanju znanstvenikov je leta 1791 zmagal francoski kemik Leblanc. Po načinu, ki ga je iznašel ta mož, so pričeli pridobivati sodo sprva v Franciji v kemijskih tovarnah. Leta 1824 je začela obratovati v Angliji industrija sode pri Newcastleu in Liverpoolu.

Ogledimo si pridobivanje sode po Leblanc-u.

Najprvo obdelujejo morsko sol (kuhinjsko sol) z žvepleno kislino. Prati nastajata dve snovi: solna kislina in natrijev sulfat. Solna kislina je vsem znana, natrijev sulfat se pa prodaja tudi pod imenom Glauberjeva sol ali grenka sol. To je namreč ona snov, ki jo rabimo kot odvajalno sredstvo. Grenko sol nato zmešamo z zdrobljenim apnencom in premogom. To mešanico žare v posebnih krožnih pečeh. Pri tem nastaja poleg drugih proizvodov tudi soda. Iz te tvarine dobe sodo s tem, da jo izpirajo z vodo. Vodno raztopino sode zatem uparijo. Voda izhlapi, v kotlih pa preostane soda. Ta način pridobivanja sode je precej zamuden ter porablja zelo velike količine premoga. Zato ni nič preveč zaželen v deželah, ki so revne na premogu.

Od leta 1862 dalje so pa pričeli izdelovati sodo po Solvayjevem načinu, ki ga je izdelal Belgijec Ernest Solvay. Saj je ponekod v rabi naziv za sodo — Solvayjeva soda. Ta način je izredno preprost in prav nič zamuden. V raztopino morske soli uvajajo plin amoniak in plin ogljikov dvokis. Pri tem se izloči iz tekočine težje topni natrijev bikarbonat, imenovan tudi soda bikarbona. V vodi pa preostane raztopljen salmiak, ki tudi nastaja pri tem kemijskem procesu. Sedaj ločijo izločeni natrijev bikarbonat od tekočine ter ga v posebnih pečeh močno ugrejejo. Na ta način se natrijev bikarbonat pretvori v vsestransko uporabljivo sodo.

Iz stanskih proizvodov Solveyevoga načina pridobivanja sode lahko zopet dobimo oba potrebna plina, namreč amoniak in ogljikov dvokis (dioksid). Torej ni tu nikarkršnih izgub.

Vonju in duhu

Naravoslovec Linné in fiziolog Zwardemaker sta vse znane duhove živalskega in rastlinskega izvora in vse kemične stvari trde, tekoče ali plinaste oblike razdelila v sedem ozirnoma deset značilnih vrst. V te vrste duhov uredimo lahko vsak duh, ki razdraži, naš vonjalni živec in ki ga v možganskem centru zaznamo kot prijetnega ali zoprnega. Razločujemo eterične, aromatične, ambrozične in fragrantne prijetne duhove — kot na primer različna eterična olja, sadeže, vošek, začimbe, janež, kafra, ambro (božanska jed) mošus, cvetlice, vaniljo, benzoje; na drugi strani pa slabe zoprne duhove 1) po česnu in čebuli; sem spada tudi kakodil ihtiol in asa foetida imenovan hudiček drek, 2) po duhu starih kozlov kot špačka, fašobne kisline, koštrunov loj, 3) prisiknati duhovi, ki povzročajo slabost, bruhanje —

določata o nastavitvi in dobri plači teh nameršencev, ki morajo zelo paziti, da se z nahodom, prehladom ali drugimi strupi kokain, morfil ne okvarijo občutljivega organa vonja.

Delavci v tovarnah mila, kleja, kozarji, strojarji, čevljarji, čistilci kanalov in stranišč, konjederji, grobarji se s časoma privadijo neprijetnemu prodirnemu smradu svojega poklica in jim tozadevni vonjalni živec v nosu popolnoma otope, da sploh ne čutijo zoprnega duha. Podobno se privadijo medicinci, laboranti, anatomski in kirurgi na neprijeten duh mrličev pri raztelesenju in operacijah v seclnih sobah, mrličevnicah. Prodirni duh razkrajajočih se trupel, zločestnih novotvorb, ki občutljivemu človeku obračajo želodec in ostaja še dneve in dneve v nosu in spominu. Znano nam je, kako zoprni duh prihaja včasih iz nosa ali ust od gnojenja slabih gnilih zob in drgali, slabega želodca, od prepotnih pazduh ali od razkrajanev izločkov notnih nog. Smrad teh bolezni pr zanemarjeni higieni je večkrat neznošen za vsakega, ki pride v bližino; Bolnik sam ne občuti lastnega smrada, ker mu je vonjalni živec otrpnil; opaža pa, da se ga ljudje izogibljejo.

V srednjem veku so uporabljali za zdravlila pri živčnih boleznih, spolni slabosti in za ljubezenske napoje prav ostudne in gnušne stvari; zoprne izločke živali in človeka kot urin, blato, spermo, ki, izločke lednice in znojnice, izločke španske muhe, šorpijona, krastače, kače, itd. Kakor kažejo slike so te «Drekapoteke» uporabljale vso to nesnago. Od vseh teh smrdljivih zdravil so se nam pa še danes ohranila bobrovina (Castoreum Bibergeil) izloček šlez v bližini splovlil bobra; mošus — enak izloček moškatega kozliča in cibet afrikanske Zibeth mačke. Prah zdrobljenih španskih muh ter rastlinski hudiček drek asa foetide, ambra in špačka. Kar evropskemu nosu ne ugaja, prijja pa radi svojega zoprnega duha narodom orientala in južnega otočja.

Uporaba premočnih dišav omrtvi vonjalne živec za to dišave in amehkuži človeka. Na vzhodu v domovini teh močnih dišav, zibelki parfemov, še danes uporabljajo ta dražila. O kardinalu Richelieu in trdi zgodovinar, da mu je zaradi močnih dišav vonjalni organ toliko oslabil, da mu je ostal prijeten

samo še duh lastne nočne posode.

Da preprečijo smrad razkrajajočega se mriča, so stari Egipčani svoje faraone balzamirali ali pa jih kot mumije pripravili. Navada balzamiranja se je ohranila — in v sarkofagih in mavzolejih hranijo znamenite mrliče, da ne razpadejo.

Zenske nimajo samo bolj razločnega čuta za barve ter bolj razvitega sluha, temveč je tudi njihov vonj ostrjši od moškega. Za časa pubertete, čišče, mene in nosečnosti se občutljivost vonja navadno izpreminja; nastopa lahko preobčutljivost — hiperozmija, neobčutljivost — anezmija — za vse ali samo za nekatere duhove; nastopa tudi zamenjava različnih duhov — parozmija navadno v smislu kakovzija — da se občuti namesto prijetnega — samo zoprni duh.

Nadaljevanje prihodnjič

KONSERVIRANJE MASLA

kako zboljšaš okus zarkega masla

Maslo, ki ni bilo skrbno pripravljeno ali ki ga niso izdelali v snažnih mlekarinah, kaj kmalu dobi neprijeten žarek okus, posebno še v poletnih, vročih mesecih. Zarkega masla ne povzročajo mleko, temveč zelo živa bitja, imenovani mikroorganizmi, ki so predvsem v vodi, ki služi za izpiranje masla. Nadalje spremeni maslo svoj okus tudi zaradi zraka in svetlobe. Da preprečimo okvare masla, je torej potrebno, da ga hranimo v temnih in hladnih prostorih. Vsekakor je pa izredno važno, kako maslo izdelujemo. V mnogih mlekarstvih podjetjih dosežejo dolgotrajno vzdržnost masla s tem, da ga mnogokrat izpirajo z vodo. Na ta način izperejo iz masla mlečni sladkor, ki je sestavina mleka. Na sladkorju se namreč naselijo omejnjeni mikroorganizmi in ga pričeno razkrajati. Ko porabijo mikroorganizmi ves sladkor v maslu, tedaj prične ta mala bitja napadati tudi maščobe in beljakovine, iz katerih se maslo sestoji. In tedaj dobi maslo oni neprijetni duh in okus. Kljub temu moramo biti

previdni pri izpiranju. Ako izpiramo preveč krepko, tedaj lahko izgubi maslo svoj značilni duh. Zelo dolgo ohranimo maslo v hladni omari, kjer ga hranimo pri 20 C pod ničlo.

Ponekod maslo solijo. Soljeno maslo, ki ga hranimo v neprodušnih zaprtih glaziranih lončenih posodah se drži daljšo dobo. Važno pa je, da uporabljamo čisto sol. Ako sol ni čista, tedaj dobi maslo neprijeten grenak okus. Maslo mramo krepko stisniti v posodo. Zraku preprečimo dostop do masla, da površino v lončeno posodo stisnjenega masla polijemo z raztopino soli.

Škotski način hranjenja masla je izredno pripraven za gospodinje. Po tej metodi maslo najprvo krepko zmešamo ter tako iztisnemo iz njega vso žuro in vodo. Na vsak kilogram masla dodamo v prah zdrobljeno mešanico 15 gr belega sladkorja, 15 gr kalijevega nitrata (salnitro) in 30 gr kuhinjske soli. Z mešanico teh snovi moramo maslo zelo dobro pomešati, nakar ga damo v posodo. Tudi

v posodi je treba maslo stisniti, da iz njega izženemo ves zrak. Posodo pokrijemo in spravimo v hladnem prostoru.

Zelo dolgo pa se maslo obrani, če ga talimo. Seveda se pa pri tem surovo maslo spremeni v kuhano maslo in dobi tudi drug okus. Za vse jedi je kuhano maslo prav tako ugodno kot surovo maslo. S tem da surovo maslo talimo pri 90 do 100 C odločimo maščobe od beljakovin in razne nesnage, ki je morda v maslu, obenem pa uničimo v vročini mikroorganizme, ki povzročajo žarkost. Surovo maslo moramo precej časa ogrevati, da se izločijo vse beljakovine in žura. Iz raztaljenega masla k-neno odstranimo peno in ga prejememo v drugo posodo.

Kako pa lahko izboljšamo okus maslu, ki je postal žarko? Maslo vložimo za nekaj časa v vodo, v kateri smo raztopili nekaj natrijevega bikarbonata (soda bikarbona) in mešamo toliko časa, da izgine kislost. Zatem unijemo s čisto vodo, osolimo in hranimo kot že omenjeno.

BERITE LJUDSKI TEDNIK

različne mrhovine, črevesno blato — star urin, scatol, 4) gnušni kot mak, opium stenice in 5) smolnati duhovi kot žgana kava, genol itd.

Vsi ti dobri in slabi duhovi so za naš nos in vonj občutljivi. Govorimo tudi o ostrih duhovih, ki ne dražijo samo vonjalnih živec, ampak istočasno tudi občutljive živec trigemina; sem spada klor, brom in jod, salmiak, hren, jesh gorčica in dr. Dober vonj je potreben določenim poklicem, zdravniku kemiku, lekarnarju, bolničarki, cvetličarke, dišavarji, kuharice, uslužbenici in poskuševalci v vinski, čajni, kmetijski, tobačni stroki. Saj razločujemo danes nad 200 različnih parfemov od juhte do vijolice; nad 100 vrst čajev po barvi in okusu, duhu in aromi, preko 60 različnih naravnih namiznih in buteljskih vin — ne toliko po alkoholni jakosti kot po okusu in duhu buketi in aromi. Vonj in okus

Sestra Julia se je ozrla po jarku — tudi v jarku je stopila velika pomlad. Tudi v poseki je zašumelo zelenje in so se odprli cvetovi, tudi v poseki je našla močna sončna luč svojo pot in preletel jo je ali se ustavil v nji ptič in zapel.

Jarek je bil pet sto metrov dolg, v sredi se je razširil in kakor odpočil, bil je položen, vodoraven; a v početku gori in tu doli nad cesto je padal kaj strmo, in strmo zasekan v lapor je bil desni in levi breg.

Nad jarkom je bila žaga in mlin, a nad žago je tekla živahen potoček vse do koles po ravnini. Potem pa se je spustil, zdrvel v tolmun, zagrmel in prišil na vse strani, upokojil se šele v sredini, kjer je jarek počival in tu se je potoček za spoznanje spremenil: nabrekli je v teman, molčeč, globok in širok tolmun za fužino, gonil je kovačnico. Pod njo je poskakujoč in neugnan, a zamazan, ubiral svojo pot navzdol, se silno razširil, ulenil, dvignil v roji, ki je gonila veliko žago na več koles.

Jarek je bil zarezan v podnožje hriba. Iz strmih skalnih pobočij pod vrhom gore se je jemal srebrni curek. Pod drugo žago, pod jarkom, je prišel dokončno v dolino, gonil še nekaj koles in se vil med jelšjem dalje; nad mlinom je bil zgolj »sin planin« — imel ni še nobenega posla z ljudmi: vil se je povprek po pobočjih, zašel včasih v skalovje, se naglo sprostil, srebrno čist prečil planinsko senožet, se ugreval v soncu, ko se je široko razlil čez vodoravne apnenčeve pragove, in se spet zbiral v tesno strugico pod hrastjem in borovjem.

In slavec je pel v seči. Vodni padec pod mlinom je bil prekrit z grmovjem vseh vrst, klenom, češminom; kopriva in hebat sta bila vmes in nad vsemi je cvela divja češnja, mlado drevo. Popoldne ni slavec pel zdržema kakor po noči, dvignil je glas, oddal delodolge popevke kakor v snu in spet umolknil v polmraku grmovja in pršečem se šumenju lijaka pod njim.

Tam je bila soteska skoro v popolnem mraku, kajti med skočnikom, grmovjem in vrh visokih previsnih bregov je pokrivalo zemeljsko zarezo visoko košato drevje, topoli, bresti in vodni javor, tvoreči gosto streho nad vlažnim breznom, kjer so imele mreže korenin v črnem laporju obilje soka in hrane.

Oglasilo se je potrkavanje žolne. Priletela je bliže — njena rdeča lisa je švigala skozi poltemo kakor plamenec — potrkala ob topol, plezala skakaje višje, metala glavo na obe strani, se preletala, trkala, plezala, odletela.

Črni tolmun spodaj pa je zaklokotal. Na bregu nad kovačnico se je bil napravil majhen vrtinec, hiteč se sukljal vase, požiral vodo, črno od saj, ki so jih stresali vanj, in polagoma upadal. Malo, široko kolo se je zganilo, zavrtelo enakomerno in zajemalo v žlice vode, ki je pršeč se lila iz železne, debele cevi.

Nad streho kovačije je bil nizek, širok dimnik: pokrit s plosko pločevinasto strešico, iz katere se je sedaj vil črn, gost dim. Oglasila se je v taktu pesem kladi, ostra, a nakovalo je odzvanjalo kakor brenčanje rojev čebel, ki ne gredo z mesta. Dim je prihajal tudi skozi nizka vrata črne delavnice in polagoma napolnil kotlinico z duhom po oglju in katranu.

Šele ko se je tolmun izpraznil in se je pokazala na dnu siva, gosta grez, je jelo kolo v svojem teku pešati, udarci kladi so postajali redki in zapornica na teg, doslej odprta, je zašklopotala, vratca so padla vase in pesem dela, ki je za kratek čas premotila ubranost vode in tišino drevja, je umolknila.

Voda v tolmunu je začela zopet rasti, siva grez na dnu je ginila, dim se je poizgubil kvišku in v kovačiji je bilo čuti nekaj odsekanih glasov.

Preko tolmana, koj ob kovačnici — če si se stegnil, si segel z roko z nje na streho železarne — je bila speljana brv s cevkastimi oprjemali in peljala na drugi breg. Tam se je soteska za h'pec razširila in kvišku po rebri je v gostih vinkalicah spela steza do vasice, ki je bila položena na najvišjem mestu brega.

Tu ob tolmunu, predepa se je steza dvignila vkreber, je sedel na pručici moški silne rasti, širokih pleč in svetlokostanjevih las. Bil je v sami srajci s privihanimi rokavi in je nekaj delal pred sabo.

V malem okroglem košku je imel povitek konjske žime in ko jo je pretaknil nekolikokrat med prsti, je košaro odmaknil skoraj za hrbet in vzel v naročje leseno škatlo, v kateri je bilo pretačeno svinjsko ščetinjje. Pomencaval je nekaj časa kupec belih ostrih dlak med prsti in ga nato delil na določene obroke, ki jih je nameščal na žlebasti deski. Nato je skupke ščetinj v sredini povezoval, jih med sabo pritrjeval, zopet nameščal v rebraški deski in vzel v roke t. n. k. deščico, ki je bila simetrično, gosto, a redkeje ko sito, enakomerno preluknjana.

Dvignil je sitasko deščico proti nebu, po-

MIMI

Novela DANILA LOKARJA

IIII

gledal skoznjo, pomislil, kakor da nekaj sešteva, in jo odložil.

Obraz se mu je razjasnil, vzel je izpod žime v okroglem košku knjigo in jel čitati. Čim dalje je čital, tem bolj je postajal pozoren, zdelo se je, da ga branje močno prijema. Postrmeval je predse in zopet bral, zbrano in resno.

Pod orehom pri hiši, visoko gori na bregu nad njim se je pokazala v domačem modrem predpasniku ženska srednjih let si šla z roko preko ust in zrla na samotnega zamišljenega bralca.

Ko je videla, da se moškemu roke ne gibljejo, da je sklonjen predse in pazljivo bere, se je kakor zaskrbljeno ustavila in počakala. Minilo je pet, deset minut. Mimo nje so prišle kokoši, brskale, se oddaljile, z rokami in predpasnikom jih je nagnala. Nato si je nabrala v dlan drobnih kamenčkov, pomerila predse in spretno zagnala. Moški ni koj opazil. Šum vode mu je uspaval vse. A pri tretjem kamenčku, ki je padel poleg knjige, se je ozrl in pogledal kvišku.

Žena mu je pokazala začuden obraz in napravila z rokami krtnjo, kakor da bi hotela s krtačo osnažiti. Moški pa je le odmahnil in bral dalje. Izraz nejevolje mu je ostal na obrazu — ženska mu je vzela pažnjo in zmotila ubranost.

Toda ni odnehala. Spet je zbirala in iskala naokrog drobnih skrlic in jih spuščala, bolj obzirno, proti tolmunu v senco in hlad. Zopet se je bralec okrenil, odmahnil, skušal nadaljevati branje. A ker je moral čutiti, da stoji ona še zmerom za njegovim hrbtom, je knjigo odložil in vzel v roke desko s svežnji ščetinj in počel šteti.

Nekaj časa je ostal pri tem. Prirezal je malo konjske grive, se ozrl in, ko je opazil, da je sam, je branje še bolj vdano in napeto nadaljeval.

Ker nista moški in ženska izgovorila nobene besede, je bila popolna predanost knjigi tembolj opazna.

Moški je med branjem včasih vstal, kakor da mu ne da sedeti. Postal, sedel in sledil s kazalcem besedi na papirju. Kazalec se je včasih popolnoma ustavil, glava se je pričela majati, kakor da ne odobrava, potem pa se je lice nenadoma otožno zresnilo, prešlo v lahen, odobravajoč usmev in pri tem ostalo.

Knjigo je odložil. Ležala je odprta ob strani in delavec je strmel predse. Nenadno je dvignil pest, jo vihtel nekaj časa in spustil.

Oči so mu bile motne. Ker so bile svetlosinje, so odsevale toliko izraziteje. Užigale so se, zaplamenele in ostale skaljene od premočnega duševnega valovanja.

Spet je bral, žalostno očitajoče zvrčal glavo z desne na levo in se v odklanjanju dolgo ni ustavil. Pošla mu je vsaka krtnja, sledil je ves čas vrsto za vrsto s kazalcem po prebranem in bil zamaknjen, ko je spet zaklokotal tolmun pred njim, globoko vsrknil vrtinec, spustilo se je kolo in črn dim iz fužine je napolnil ves prostor.

Žena vrh brega je bila zopet tu, stopala je počasi po ovinkasti stezi in se postavila pred moškega. Glavo je vprašujoče dvigala in spuščala, ponovila krtnjo, šla z roko preko krila, kakor da ga hoče skrtati, moški se je turobno nasmehljaj in pogledal v stran.

»Zakaj ne delaš krtač?« je spregovorila nato sama zase in vzela knjigo v roke.

Knjigo je poznala, ker je šla pred časom po naselju iz roke v roko sama jo je bila prebrala, poznala jo je in jela z glavo majati, kakor češ:

»Slabo, poveca ti, slabo je to!«

In ker je bil krtačar gluhomem, ni dal razumljivega glasu od sebe, temveč je kremžil ustne in nekaikrat nerazumljivo gagnil.

Ženska je nato vsiljivo kazala na svoje srce, na čelo in možgane ter rekla:

»Da, v srce, v glavo gre to!« in se ozrla.

Iz kovačnice je pristopil počasi po brvi, ozirajoč se v tolmun, priletel moški, začrnel od saj po obličju in rokah.

Ženska je zrla naokoli, ponavljala krtnjo, kažoč na srce in v sence, nato hotela omahnuti, zdelo se je, da hoče reči:

»Od tega lahko umreš!« — in se je ozrla po kovaču, ki je stal tik njih.

»Vidite, Boštjan«, je povzela in se obrnila k novodošlecu, »ne morem mu dopovedati, da ne bi toliko bral, ko vem, kako ga prevzema in buri.«

»Vi že veste, kako je to«, je odvrnil kovač,

»saj ste mu sestra.«

Stopil je bil iz kovačije, ker so mu v prsih nalezale saje in dim in je bil vaju, da je prihajal k gluhomemu o tem času vsako popoldne, ko je ta posedal za vodo v senci in pripravljaj svoje trde sršče ščetine.

»Na branje sploh ne bi dal dosti, če bi bilo življenje na svetu, kakor je bilo njega dni«, je menil. »Tako pa, ali beri ali pa živi kakor mačka v žaklju.«

»Že«, odvrne sestra Julia, »že, a to je za tiste, ki gredo med ljudi, ki gredo v svet. Tam se vse obrne kakor denar, kar človek zna. A Tevž! Kaj bi Tevž! Branje se mu obrne vse navznotraj, zvi-ja mu ude, lomi, kakor krč.«

»Je, je, branje ima svojo moč, če je kaj pri- da, vlez se pod kožo, a za fanta je tudi težko, ščetarsko delo morebiti kliče branje, kakor čevljarstvo šivanje tudi. Eno z drugim.«

»In sploh je vsako pomlad tako nemiren, kakor da mu močno sonce vžiga žile in kri. Delati prav vse poletje ne more dosti.«

Sestra Julia je imela črne oči in te oči so bile prav žive, ko se je uravnavala v ta umni razgovor s počasnim Boštjanom, zamišljenim, tihim kovačem, ki so mu lezle kaplje potu po čelu in licih, pobirale saje s sabo in mu črtale globoke brazde v svetlo polt. Stala sta tako v tesnem razgovoru med sabo in poleg njiju je sedel ščetar, prebiral s prsti ščetine, očitno mislil nekaj drugega kakor obsojenec.

»Kmet ima pozimi razgovora več, poleti pa dela na polju... a Matevž, kaj mu de razgovor? In za delo ima svoje krtače«, je mamljal kladivar dalje, kakor da ne ve, kam bi z besedo.

Toliko odločneje je vedela to sestra Julia.

»Ne, veste, ta knjiga ima samo to v sebi, kako prepeajo in zapirajo delavce v fabrikah in kako se delavci med sabo zbirajo, pripravljajo. Sama mati je zraven, pretepena oba, mati in sin, in najhujša pomagačka prav ona, zato nosijo bukve njen naslov. Kaj bi se buril in pretepal Tevž — preveč mu sega globoko.«

»Je, je, življenje utegne biti težko, posebno za ženske, če se postavijo spredaj«, je spet mamljal Boštjan, si trl s čela potne srage polne saj in se oziral po tolmunu in višje gori, kjer se je prišla voda na skočniku, skrita v temi grmovja in jo je le včasih preglasil slavec, čuvajoč in družec se pri svojem gnezdu.

Majski popoldan, jasen, sončen, vroč je sijal nad streho starega drevja nad slapom in dalje po planini v goro in dalje preko vsega neba, v polni prelesti. Tu spodaj v globeli je bilo to zaznavno po pramenih sonca, ki se je kradlo skozi odprtine v zelenem krovu, po sončnem svodu, ki je sijal visoko, po hladu, ki ga je spremešal in kakor odrinil topli val, ki je pal z neba, po slavčiji pesmi in dišeči divji češnji v cvetu — po vsem.

»Saj zato pravim, da ne bi bral teh knjig, kjer popisujejo toliko punta in prizadevanja, žalostnih bušk in odpuvedovanja«, je menila dalje sestra Julia. Bila je očitno pomirjena, ko je tolmun zaklokotal in razpregel vrtinček pri zatvornici, ko se je spustilo fužinsko kolo in jel zopet nalezati črn dim.

Boštjan se je polagoma vračal preko brvi k delu, ženska je zopet spela po stezici kvišku in ščetinar Tevž je povezoval drobne šopke ščetinj in jih zlagal v vrsto.

Popoldan je sijal mirno dalje.

Po brvi je prihajalo dekle v rdečem predpasniku in nosilo na glavi belo vrečo zrnja. Vreča ni bila napeto polna, malo je visela naokrog, zakrivala svitek in senčila obličje. Dekle je bilo lahkega koraka, prijetne srednje rasti in je pred ščetarjem zajelo vrečo v dlan in jo postavilo na tla. Pokazali so se mastni kostanjevi lasje, popravila si je glavničke, okrenila je obličje malo višje in bilo je videti lepo, mlado, ugreto obličje z napeto kožo, ki je bila kakor zamazana s širokimi, nepravilnimi pegami. Bilo je dekle res v drugem stanu, kar zajetno široko.

Razposajeno se je zasmejala, pokazala dve vrsti belih zob in se vsa zanihala. Šla je s kazalcem pred sabo, kakor je prejle prihajajoč uzrla sklonjenega moškega nad knjigo v pazljivem čitanju. Oči so ji gorele, vsa je bila rast in sok.

Moški se je zdrnil, negotov odložil berilo in ji z muko pogledal v obraz. Občutili je moral vso njeno polnost, ker je obstal z odprtimi ustnicami in odgovoril z izzvanim nasmehom.

A dekle je spraševalo z dviganjem glave:

»Kako, kako, Tevž? Zmerom tako sam?«

Gluhomem je nagnil teme, kakor češ:

»Kaj hočemo, tako je pač«, in sledil krtnji dekleta, ki se je obrnilo proti skritemu slapu, od koder je udarjala slavčija pesem, polna tuge k združitvi.

Dekle se je zasukalo v stran in sedaj šele je opazil ščetar, sam močne telesne grade, kako je mlada ženska nabrekla in obla. Nosila je svetlorumene čevlje, in tudi to jo je kazalo vso v svetlo poudarjeni luči.

(DALJE)

Najljepši svet

25

»Antonu?«

»To se ve, zakaj se čudiš? Če Anton ne pošlje po to stvar, bom nesla v ribnik najmlajšega Bilanskega!«

Lenka je izbuljila oči od strmenja, toda pogled se je lomil ob Betinin kamniti obraz in steklene oči.

»Lažeš!« je kriknila naposled.

»Lažem! On je lagal; obljubljal je, da me vzame.«

»Obljubljal?« je podvomila Lenka.

»Če veruješ ali ne, to je resnica«, je rekla Betina zdaj že tiše in izvihrano.

Obraz ji je naglo ugasnil. Obrnila se je k steni in ni več izpregovorila.

V tem hipu so planili skozi vrata otroci. Najstarejši fant je nesel v roki kamniti lonc z obrokom. Bila je to posoda iz mlina, mati jo je vsak dan rabila pri kuhanju.

Ta lonc, iz katerega so otroci pravkar pospravili jed, in ki je bil namenjen otročnicam, jo je takoj uveril, da govori Betina resnico.

»Sramota! Moj bog! To je sramota!« je zajokala v dlani.

»Zakaj bi tebe bilo sram? je to tvoja sramota?« je rekla Betina že trezno.

Lenka je gledala fante, ki so se ji pačili v obraz. Sovražno so gledale nanjo štiri stene, na katerih ni bilo ne sličice ne okraskov, prav tako sovražna je bila najnujnejša in nepospravljena oprava, vsa ta umazanost in beda, ki jo je hipoma tako razločno videla v svesti si neke krivde. Povesila je glavo in se obrnila k vratom.

Medtem sta dva dečka na klopi užigala na zidu žveplenke in lovila v usta žvepleni plin.

Betina jima je zagrozila s postelje s suho roko.

»To je dobro, Barčo. Ima okus po jajcih.«

»Lahko noč«, je rekla Lenka, ki je bila dobro vzgojena.

Toda nihče ji ni odgovoril.

Bila je tako razburjena, da ni mogla iti takoj domov, ker se je bala, da ne bi na njej poznali, kje je bila. Šla je po cesti, bežala je mraku naproti, ven iz vasi in dalje, naprej in naprej in pravkar doživeli prizori so se obnavljali v njej z neusmiljeno vsiljivostjo. Še vedno je čutila z domom kot s celoto in razburjala jo je misel, da se je tam zgodila taka sramotna stvar, ne da bi jo kdo popravil. Betina bi morala ležati prav za prav v mlinu kot njihova sorodnica in vsi bi morali zanjo skrbeti. Zanj, a tudi za otročička, saj je bil prvi materin vnuček!

Vse to jo je gnalo vedno dalje, dokler je ni ustavila tema. Tu se je obrnila in se vračala domov prav tako naglo.

Zive duše ni slišala za seboj. V tem trenutku je bil seveda še daleč, ki jo je tako pazljivo zasledoval. Predpoldne jo je zaslutil iz materine obleke, ko je mati prišla iz mlina, zdaj, zvečer, jo je zaslutil, komaj je prišel na tisto mesto, kjer se je obrnila. Poznal jo je po vonju las, ki ga je puščala za seboj, s svojim ostrim lovskim vohom.

Mladi kmet je preživel nemirno dobo.

Ves dan je Hladika preganjalo čemerno razpoloženje, ki ga je metalo kakor premetava hudoornik kamenje. Zdaj ga je nagajivo dvignilo v prijetno peno sladkih predstav, zdaj ga je zaganjalo v bodeče nemožnosti, da ga je popadel bes. In naredil je, kakor vselej ob takih prilikah: vzel je puško na rame in šel v gozd. Molčeci, mračni gozd ga je pomirjal, dolgi izprehodi v samoti so ga utrujali do prijetne otopelosti. Vrnil se je poln tesnobnega koprnenja, zlomljen v svoji grabljivosti vsaj za en večer.

Na ramenih in v lasih so se mu nabrale suhe smrekove igle; omamljene večje so se mu obešale

med šive. Suhe vejice so se oprijele puške v goščavi, kamor je prodiral v zamišljenosti, ko je nehote zašel s poti; sive pajčevine so se nalepile na grobo sukno kratke suknje. Vsega tega zdaj ni bilo videti, toda ti gozdni sledovi so se spojili z ostrim deklinškim vonjem, ki ga je spremljal. Njegov čvrsti korak je odmeval po tih, trdi cesti. Nenadoma ga je obšel nemir. Samemu sebi se je začudil. Od kod ta bozajen? Hladik se vendar ne boji, ko bi tudi bil v globokem gozdu, tu pa je že blizu hiš. Vendar se je ozrl z lovsko opreznostjo, ki je ždela v njem poleg drugih skritih nagonov. Za seboj ni videl žive duše. Pospesil je korak. In tedaj je zapazil hkrati z očmi in vohom s sluhom in celo, se mu je zdelo, tudi s tipom deklinškostavo v mraku pred seboj. Videl je obrise ramen. Koliko sovraštva in doslej neznanega koprnenja je budil v njem spomin na ta ozka deklinška ramena, ramena s slabotnimi rokami, ki niso bile vajene težkemu delu! Takoj jo je spoznal. Bila je nedelja in mnoga dekleta so blodila po cesti sama ali v dveh, se razkazovala v prazničnih oblekah in uživala proste ure, toda nobena od njih ni imela takih nežnih ramen razen te edine v vsej okolici.

Hipoma se je vzravnil in njegova potrnost je izginila. Vsa divjost, ki jo je vanj položil gozd, je bila na preži. Puška je poskočila na ramenu. Najrajši bi bil stekel, toda gotovost, da je prišla ura maščevanja, mu je dala moč in voljo, da se je premagal in pospeševal korak z neopazno preračunljivostjo, da je ne bi splasil in bi jo še pravočasno dohitel. Že vnaprej je okušal zmagoslavje. Naslajal se je, ko se je pripravljal na napad; mrmral je kakor kipeča voda pod pokrovom in se davil z lastnimi besedami. Pripravljal se je, da jo ugrizne, poljubi, posili, raztrže.

A čeprav si je prizadeval, da bi zadrževal hitenje, je deklica vendar začutila nevarnost. Za hip se je obotavljala, nato je pospešila korak. V tem trenutku ni bilo daleč okoli videti človeka. Hradčanske hišice so se belile v daljavi v sencih vrtov in sadovnjakov. Okrog nje je bilo tiho in prazno. Premerila je oddaljenost med njim in seboj. Ustrašila se je, ko je videla, kako daleč je zašla. Nato se je plašno ozrla. Strahoma in razločno ga je spoznala; ni se mogla motiti, vse jo je svarilo. Začela je teči.

Toda v hipu, ko je videl, da je izdan, je začel tudi on teči. Tedaj pa je ona v zmedenosti zavila v prvo slepo ulico med vrtovi v blaznem upu, da se mu bo skrila. Bežala je po prstih, da je ne bi slišal. Objela jo je hladna in vlažna tema. Stisnila se je v protje grmovja, ki je v oboku viselo čez plot. V tišini je slišala za trenutek zgolj utripanje svojega srca; trenutek se je zavlekel, nemirno pesem prestrašenega srca je spremljalo komaj slišno dihanje pomladne zemlje in brstenje drevja. Strahoma je poslušala, koliko glasov odmeva in živi v tišini teme. Sleherno pokanje vejic, usipanje kamenčkov, vse je odmevalo in se budiло tako, kakor se v samoti prebujajo plah in bežni občutki in vtisi, ki ostanejo neopazni sredi vrvenja ljudi. Sleherni izmed teh novih, nežnih zvokov jo je pri prvem tihem udarcu prestrašil, da je izdana. Ker pa je bilo še vedno tiho, se je pomirila in tako je stala tu dolgo časa sključena in nepremično. Tedaj so se oglasili na stezi težki v naskok hiteči koraki. Zdaj ni mogla več dvomiti, da je izdana.

Nežni zvoki narave so hipoma umolknil v pričjo teh surovih korakov, ki so široko odmevali kakor udarci zvona; vsi ostali drobni zvoki so se boječe skrili v podzemlje. Komaj je dihala. Nekaj trenutkov je upala, da jo zakriva grmovje, toda šel je naravnost k njej. Zdaj je korakal prožno, samozavestno, ne počasi, ne prehitro. Blizal se je

k njej, ki je bila sključena, prestrašena, a zelo radovedna, kaj se bo zgodilo in kaj se sploh more zgoditi, če se bo branila z vsemi silami, s prapravljenimi nohti in zobmi.

Pristopil je molče tesno k njej in ko se je umikala, zagrabil z eno svojo široko dlanjo obe njeni nežni ročiči, da bi jo razorožil.

»Si misliš, da mi utečeš? Meni, deklica, ne utečeš, pa če bi tekla ko brzovlak. Obračunala boval!« je šepetal strastno.

Stala je in se ni pregibala, pustila je ujete roke mirno v njegovi roki. Ni vedel, kaj bi še rekel. Za zdaj mu je bilo dovolj, da jo drži tako zvezano. Zadostovala bi bila ena sama ponižna ali proseča beseda in njegova pest bi se bila odprla. V nenadnem dotiku nežnega in drobnega deklinškega bitja se je prebudila v njem doslej neznana nežnost, ki ga je hromila ali ga vsaj delala ranljivega. Toda Lenka je molčala. Celo v temi je videl, ko jo je gledal tako od lizu v črni srebri zarji nebesnega oboka, kako nizko so se povesele na belem obrazu gladke, temne obrvi. Bila je mračna, uporna in ponosna kakor tedaj za Anne svatbe.

»Lenčka, Lenčka, gospodična! Nekaj si imava povedati!« je siknil razdražen spričo njene nemerupnosti.

Še vedno ni vedel, če bo kaj rekel, ali pa bo molče delal, kakor ga je spodbadalo njeno mlado bohotno, razneženo telo.

Opazovala je njegovo negotovost in se zdržnila, pripravljena da se mu izmuzne z mačjo zvljačo; hotela ga je presenetiti z begom. Tedaj pa je postal čuječ. Zdaj je uporabil tudi drugo roko in jo prijel za nežno in voljno ramo, ki se je vdalo pod njegovo pestjo kakor vosek. Sladka, nežna struna, ki je prvič zadonela v njem likl plaho žuborenje, kot spomin na pesem ob mlinški strugi, se je strnila pri dotiku teh ramen s surovim poželenjem. V sencih mu je zašumelo. Čutil je da ima suho grlo; z usahljim glasom je rekel brez šepeta:

»Vem, kako te bom kaznoval! Potem pa boš prišla!«

Tedajci jo je povlekel k sebi godrnjaje in renče ko zverina, ki trže plen. Začel jo je poljubljati na čelo, na lica, na usta, povsod, kamor je mogel.

Otepala se je v njegovem naročju, se skušala izviti iz njegovih prijemov, toda bila je v železnem objemu.

Izmenoma je skrivala zgornjo in spodnjo ustnico za zobmi, da bi se njegovi poljubi dotaknili samo polovice ust. Rada bi bila skrila vso glavo v trnjevo ograjo, ki ji je trgala razčesane in vihrajoče lase; praskala ga je, grizla in brčala. Toda poljubi so ji pršeli na vrat, na tilnik, na ramena, kamor se je le nagnila in kjer se trenutno ni mogla ubraniti. Jokala je od jeze in bolešty sramote in svoje nemoči. Skušal jo je držati v naročju, jo pritisniti bliže in bliže k sebi, obračal ji je roke v zapestju in neusmiljeno lomil prste. Nič več ni poslušal nežnih nagibov, temveč zasledoval samo svoj namen.

Bil je tudi razpraskan, razgrizen, ker pa je bil mnogo močnejši od svoje žrtve, še davno ni bil utrujen, ko so njej začele pojemati moči. Tedaj se je njen silni in molčeci srd nenadoma izprevernili v skoraj otroško javkanje. Hladiku pa ni bilo nič mar, nič ni videl ne slišal. V trenutku najhujšega boja, ko je deklica že omagovala, mu je na glavi zasijal kolobar bele luči električne svetilke in ga oslepil.

Zaklel je.

(DALJE)

film

Volk v ovčjem kožuhu: kič v filmu

Mnogim obiskovalcem kina se zdi naša ostra borba proti amerškemu, angleškemu in drugemu filmskemu kiču nepravilna. Ljubitelji filmov, posebno ameriških, pravijo, da so napredni kritiki polni predsodkov, da so pristranski itd. Toda pogledjmo na vso zadevo z drugačnimi očmi, z očmi ameriškega filmskega teoretika in strokovnjaka harwardske univerze Bernarda Kreislera, pa bodo naši nejeverni Tomazi mislili drugače:

Ameriški filmski proizvajalci hočejo dati za zabavnimi filmi občinstvu kar koli si želijo, da bi dosegli čim večji

trgovski uspeh.

Gesto ameriških filmskih lastnikov je: Denar je na prvem mestu! Za denar, za dobiček so pripravljene snemati kar koli in kakor koli. Nizki nagoni in človeške slabosti so enako vredni kot plemenita čustva. Njihovo prvo in odločilno vprašanje je: Ali bo film nesel? Dobro! Vrteli ga bomo. Zato se ne čudite, da v filmih, ki jim očita kritika površnost in ničvrednost, včasih barantajo z vzvišenimi človeškimi čustvi. Nikar naj vas ne moti plemenita misel v nekaterih filmih. Vprašajte se, kaj se skriva pod njo, vprašajte se po vzrokih, po jedru in resnici in spoznali boste, da je

jedro črvido; samo pol resnice, velika laž.

Videli boste, da je ta hlinjena plemenitost pretvarjanje, lov za lahkovernimi gledalci. Nepoučen gledalec postane žrtev filmskih proizvajalcev, katerih življenje je samo lov za denarjem. Kapitalistični proizvajalci imajo dvojni dobiček: gotov denar in množice gledalcev, ki so otopele in ne opazijo vprašanj socialne politike.

Kapitalisti si na ta način podaljšujejo obstoj. Politična nepoučenost povprečnega Američana je zato najboljši dokaz.

Na vprašanje, kakšni so izgledi za evropski film v ZDA, je Bernard Kreisler odgovoril: Zanimanje za evropske zadeve, in tudi za umetnosti, je po vojni zelo zraslo. Vendar široke množice dajejo prednost lahkotnemu, zabavnemu filmu. Zato imajo evropski filmi na povprečnega ameriškega gledalca majhen učinek. Zaradi tega vrte evropske filme večinom v 400 do 600 manjših — rekletih bi kulturnih — ameriških kinah za izbrano občinstvo.

Navajamo še nekaj Kreislerevih sodb:

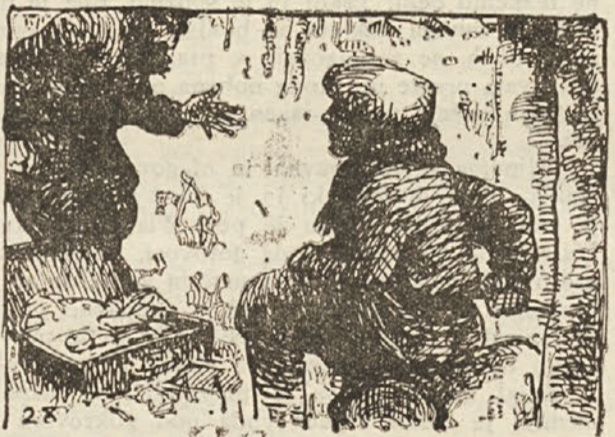
Zanimivo je, da nekateri evropski narodi uporabljajo v filmski umetnosti svoje posebnosti. Tako n. pr. v Italiji filmajo opere; videl sem «La Boheme», «Traviato», sedaj snemajo «Sevilskega brivca». V Avstriji zelo uspeva filmska opereta, na Madžarskem pa uporabljajo cigansko muziko.

Na Češkoslovaškem me je zelo presenetilo veliko število kinematografov. Zame je to dokaz, da imajo Čehi in Slovaki zelo radi dobre filme.

Velik vpliv na Hollywood je imel povojni italijanski film («Sciuscia», «Rim-odprto mesto», «Živeti v miru»). Naučil nas je realizma. Odblesk italijanskega filma «Rim-odprto mesto» je ameriški film «Golo mesto». Na Nizozemskem sem videl češki film «Može brez križi». Mislim, da je to zelo dober film. Mnogo boljši, kakor «Rim-odprto mesto».

V ZDA je imel velik uspeh sovjetski barvni film «Kameniti cvet». Izmed angleških filmov pa je zelo uspel film «Najmočnejši okovja», ki je pa — zanimivo! — v CSR propadel.

D. AVDEJENKO: LUBIM ilustrira A. BUCIK

25) Oklopni vlak se pripravlja za napad in strojevodja Bogatirjev prosi Sanja, naj med vožnjo popravi zavore. Garbuz, poveljnik vlaka, mu da svojo zeleno srajco, da bo v temi manj viden.

26) Spomladi se vlak bori v Buhari proti sovražnim tolpam. Sanj kot pravi vojak postane pomočnik strojevodje. Bogatirjev ima slabost, da skriva strogo prepovedano žganje, in Sanj mu zelo nerad skriva steklenico. Naenkrat zadene vlak na oviro, ki so jo postavili sovražniki, in se prevrne. Garbuz reši Sanja izpod ruševin in se splazi z njim v peščeno jamo, kjer najdeta že Bogatirjeva z drugim pomočnikom Fjodorovim.

27) Garbuz zve za zadevo z žganjem in črta Sanja iz sezna, mov oddelka. Zalostno sledijo Sanjeve oči vlaku, ko odhaja drugi dan na popravilo.

28) Na neki postaji sreča Sanj Krilatega in se mu spet pridruži. Kradeta na raznih progah, pri delitvi plena se krvavo spopadeta in oba obležita.

29) Ko se Sanj prebudi, se znajde v svetli in snažni sobi, kjer mu sedi nasproti Anton Fjodorovič, blaga duša, ravnatelj «Komune bivših brezdomcev», ki mu pove, kako so ga ranjena našlj v gozdu za bolnišnico.

30) Ko je Komuna praznovala tretjo obletnico ustanovitve, so se gojenci navdušeno pripravljali na ta praznik. Pokrovitelj Komune, železničarji, so prinesli darila — Antonič je predaval, nato pa prebral imena izbrancev, ki jih je uprava priporočila za člane «Vsevezne leninske zveze komunistične mladine». Med izbranci je bil tudi Sanj, ki je pri tej priložnosti šele občutil, kako zgrešeno je bilo njegovo dosedanje življenje. Zavedel se je, da je sedaj drugačen človek, preroben v domu brezdomcev in da gre sedaj nasproti resničnemu življenju.

Radio

Nedelja 22.VIII. Ob uri: 9.30: Kmetijska oddaja; 13: Glasba po željah; 17: To, kar vsakdo rad posluša; 19.15: Koncert pevskega zbora «Slava» - dirigent Fabris; 20.40: Iz vokalne lirike ruskih skladateljev; 21: Vesela ura.

Ponedeljek 23.VIII. Ob uri: 12.10: Iz češkega glasbenega sveta; 19: Zdravniška oddaja; 20: Sportna poročila; 20.10: Slovenske in hrvatske narodne pesmi - poje Dušan Pertot.

Torek 24.VIII. Ob uri: 12.10: Pesmi jugoslovanskih narodov; 13: Iz slovanskih oper; 20.45: Fantje s Krasa; 21: Slušna igra (člani SNG); 22: Violinski koncert Karla Pachlorija.

Sreda 25.VIII. Ob uri: 12.10: Ruske narodne pesmi; 13: Glasba po željah; 19: Zenska oddaja; 20: Pevski koncert sopranistike Otte Ondine; 22.40:

Slovenski sindikalni kvintet. **Četrtek 26.VIII.** Ob uri: 12.10: Znane skladbe slovanskih kompozitorjev; 13: Klavir nekdanj in danes; 18: Operne arije in dueti; 19: Slovenščina za Slovence; 20: Pevski zbor od Sv. Ivana - dirigent Franc Venturini; 21: Slušna igra; 22.15: Bocherini: Koncert za čelo in orkester.

Petek 27.VIII. Ob uri: 13: Glasba po željah; 18.15: Glasbeni portret Igorja Stravinskoga; 20.10: Koncert sindikalnega pevskega zbora (prenos iz Ljubljane); 20.45: Samospevi za glas in klavir; 22.10: Koncert za godala in orgle.

Sobota 28.VIII. Ob uri: 13: Glasbene pravljice; 13.30: Slovenske narodne in partizanske pesmi; 18: Musorgski: Slike z razstave; 18.26: Zbori slovanskih kompozitorjev; 20.10: Iz Schubertovih skladb.

ŠAH

BRONSTEIN ZMAGOVALEC

Turnir v Saltsjödabenu pri Stockholmu se je končal. Dal bi obenem odgovor glede na udeležence turnirja kandidatov za svetovno prvenstvo, ako se ne bi oglašili nekateri z novimi predlogi. Prvotno je bilo namreč sklenjeno, da bo imelo pravo udeležbo na tem turnirju prvih pet z medicinskega turnirja v Stockholmu. Pozneje so mislili raztegniti to število na šest in tako izključiti Finea, ki se letos ni udeležil turnirja šestorice za svetovno prvenstvo in ki že lepo vrsto let ne igra. Ko je bil prejšnji teden 19. kongres FIDE (mednarodne šahovske zveze), je prišlo do različnih predlogov. Ko so sklopili o kraju turnirja za svetovno prvenstvo (to je turnir, ki bi se ga udeležili udeleženci letošnjega turnirja za svetovno prvenstvo in pa prvih pet ali šest z turnirja v Stockholmu), sta bila dva kandidata, ki sta se ponudila za organiziranje tega turnirja, Madžarska in Argentina.

Argentina je pripravljena plačati stroške za vse udeležence turnirja. Če bi bil turnir v Buenos Airesu, je zahtevala, da morata na turnirju sodelovati predstavnika Argentine Najdorf in Stahberg. Proti temu predlogu je nastopil predstavnik Jugoslavije, češ, da je mogoče udeležence določiti samo na podlagi turnirja v Saltsjödabenu. Ker se je večina izjavila za povečanje števila udeležencev, so najprej sklenili, da bo na bližnjem turnirju igralo 12 mojstrov nato pa so delegati sprejeli predlog, da bo igralo poleg vele mojstrov s turnirja za prven-

stvo sveta še devet udeležencev turnirja v Saltsjödabenu po njihovem vršnem redu.

Sovjetska delegacija je protestirala proti temu sklepu in bodo o njem še razpravljali.

Po dolgi razpravi je kongres sklenil, da bodo sestavili komisijo, v kateri so predsednik FIDE dr. Rig in podpredsednik Ragozin, Girls Rogard in Wood. Ta komisija se bo znova sestala 1. oktobra v Stockholmu in sklenila, kje bodo igrali turnir, hkrati pa bo tudi določila število igralcev, ki se ga bodo udeležili.

Na kongresu so nadalje sklenili, da bodo prihodnje leto v mesecu maju igrali v Moskvi ali Leningradu turnir za žensko prvenstvo sveta. Jugoslovanska delegacija je biroju federacije predlagala, da bi Jugoslavija orgahizirala prvo povojno šahovsko ekipno olimpiado.

Naj bo že kakor koli, mislimo, da je gotovo vsaj to, da je prvih pet s končanega turnirja sigurnih kandidatov za svetovno prvenstvo.

Najbrž jih ni dosti, ki bi bili že pred začetkom turnirja lahko napovedali, da bo na turnirju v Stockholmu zmagal mladi Bronstein, ki se doslej še niti ni ponašal s ponosnim naslovom velmojstra. Poročila pravijo, da so v turnirski dvorani v zadnjem kolu, ko je igral Bronstein s starim vele mojstrom dr. Tartakowerjem, prvokrat med turnirjem zaploskali, ko je dr. Tartakower po 45. potezi ponudil roko mlademu sovjetskemu mojstru in mu prepustil partijo. Tedaj namreč mu nihče več ni mogel odvzeti prvega mesta. Bronstein je ostal edini neporaženi udeleženec turnirja.

Edino Madžar Szabo, ki je skoraj ves čas vodil, bi ga lahko dohitel in delila bi prvo in drugo mesto. Stvar teoretično niti ni bila tako težka, saj je imel za nasprotnika Lun-

dina, ki je do 19. kola dosegel le 7 remijev, vse ostale partije pa je izgubil. Toda prav v zadnjem kolu je Lundin odlično igral in zmagal. S tem si sicer ni mnogo pomagal, pač pa je huje prizadel Szaba, ki mu je prav na koncu uodjedel prvo mesto.

Zanimivo je, da so prvih pet mest zasedli udeleženci vsak zase, to se pravi, nihče svojega mesta ne deli s kom drugim. In pri tem je značilno še to, da je peto mesto dosegel Lillenthal, ki je prišel na turnir kot — rezerva, pa je s tem dokazal, da še nikakor ni za v rezervi. Obenem vidimo, da je med prvimi petimi samo Madžar Szabo, ki se je vrnil med same sovjetske vele mojstre. Šele šesto do deveto mesto si dele poleg Bondarevskega (SZ) in Flohra (SZ) še Najdorf in Stahberg, predstavnika Argentine (prvi Poljak, drugi Sved).

Dasi je bila to težka konkurenca, vendar ne moremo biti prav zadovoljni s plasmanom jugoslovanskih mojstrov, ki so dosegli šele 10. (Trifunovič) in 11. do 13. mesto (Pirc in Gligorič z Bockom).

Končni plasman udeležencev medicinskega turnirja je namreč tale:

Prvo mesto je zasedel Bronstein (ZSSR) 13.5 točk, drugo Szabo (Madžarska) 12.5, tretje Boleslavski (ZSSR) 12, četrto Kotov (ZSSR) 11.5, peto Lillenthal (ZSSR) 11, šesto do deveto mesto si dele Bondarevski (ZSSR), Flohr (ZSSR), Najdorf (Argentina) in Stahberg (Svedska), ki imajo po 10.5 točk, deseto dr. Trifunovič (FLRJ) 10 točk, enajsto do trinajsto mesto Pirc (FLRJ), Gligorič (FLRJ) in Bock (Finska) 9 in pol, 14. in 15. mesto sta zasedla Ragozin (ZSSR) in Janowski (Kanada), ki imata po 8 in pol točk, 16. mesto Tartakower (Francija) 8, 17. Pachman (CSR) 7.5, 18. Stoltz (Svedska) 6.5, 19. Steiner (Avstralija) 5.5, 20. Lundin (Svedska) 4.5 točk.

O, TE IZKAZNICE!

Stopil sem v bar. Pri mizi ni bilo nikogar. Vse prazno. Hvala bogu! Vsaj enkrat bom v miru popil svojo kavo in popušil cigareto, ne da bi mi bilo treba misliti na tisto nesrečno sito, ki ga zaman skušam napolniti z vlivanjem vode in ki se v vsakdanjem jeziku imenuje novinarsko delo. Med najlepšimi mojimi spomini iz vojaške dobe je tale: Dolg, nepretrgan, mučen pohod s težkim nahrbtnikom in puško, 10 kilometrov. Zdajci pride povelje: Odmor! Kakor snop se vržem v travo ob cesti, vse štiri stegnem od sebe in zijam v sinje, sončno nebo. Ah! Kako lepo je življenje! Tako približno mi je bilo sedaj pri duši.

Toda človek obrača, bog obrne. V mojem primeru bi se ta pogovor glasil: Dodo obrača, Remo Romoli obrne. Pristopil je namreč človek črnih las in črnih oči in me nagovoril v južni italijanščini:

— Oprostite! Ali sem prav informiran, da ste vi dopisnik lista «Liusche teniche» in «La bora del Carso»?

— Prav ste informirani. S čim sem vam lahko na uslugo?

— Predvsem mi dajte roko, da vam jo stisnem. Imenitno! Vaš list si je in si bo pridobil večne zasluge.

— Vsekakor hvala za laskavo priznanje. Ampak ne razumen, kaj mislite.

— Eh, osebne izkaznice vendar! Vaša borba je upravičena, močna, učinkovita, silna, magnifica, miracolosa! Le naprej! Težko bo šlo, toda zmagali boste. Morate zmagati.

— Vedno manj razumen. Vi ste vendar južnjak in ne morete postati državljani Tržaškega ozemlja, mi se pa borimo za to, da bi bile

izkaznice natiskane v dveh jezikih.

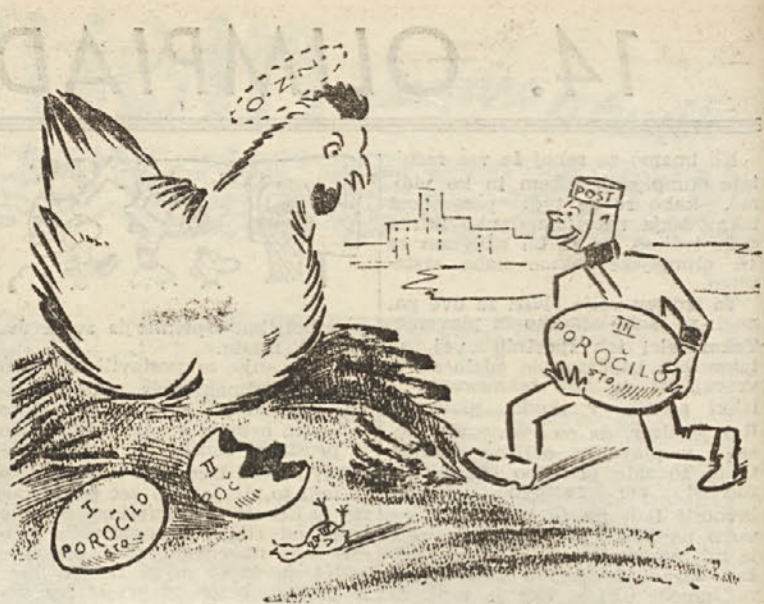
— V dveh jezikih ali v petih ali v desetih, to je vseeno. Glavno je, da zmagate in da se izkaznice zamenjajo. Ponavljam vam, da boste zmagali. Ha! To bo nekaj! Trionfo! Ravno tja okrog božiča, ko bodo sedanje nove izkaznice že izročene vsem prizadetim, bo naša počasna uprava izdala odlok, da dobimo zopet nove, dvojezične izkaznice. Eccellente! Ne vem, kako bi se vam

zahvalil. Prosim, zabeležite si, da se naročam na vaš list.

— Hvala vam. Preprijazni ste. Ampak še vedno ne vidim jasno.

— Perbacco! Jaz sem vendar fotograf. Remo Romoli, fotografo diplomato. Vi ne veste, koliko zaslužimo mi fotografi s temi izkaznicami. Borite se naprej, do zmage! Sempre avanti! Ne pozabite, da sem vaš naročnik! Viva il Governo!

Dodo

AIREY: NAJBRZ BO TUDI TOKRAT KLOPOTEC!

Z ZUNANJE POLITIKE

V tretjem razredu ljudske šole. Učitelj primerno obrazloži pomen in značaj velesile in se hoče na koncu prepričati, ali so ga učenci pra-

vilno razumeli, in tudi, koliko pojma imajo o današnjem svetovnem položaju.

— No, kdo mi lahko imenuje ve-

lesile, ki jih imamo danes na svetu?

Splošen odgovor je bil takoj: Amerika in Sovjetska zveza.

— Se katera? — vpraša učitelj

— Anglija.

— Dobro, Se katera?

Splošen molk. Zdajci vstane mali Franček Sancin iz Skednja:

— Pevsko društvo «Velesila» v Skednju.

ODLOK O OSEBNIH IZKAZNICAH DOLOČA, DA SE BODO V PODEZELSKIH OBCINAH IZDAJALE DVOJEZICNE IZKAZNICE.

MED VRSTAMI: V DOLINO, REPENTABOR, NABREŽINO ITD. JE MIROVNA POGODBA ZE DO-SPELA. V TRST JO BO PRINSEL SELE GUVERNER.

PAPEZ JE SPREJEL JOZEFINO BAKER. Po vsem svetu je časopisje priobčilo vest, da je papež sprejel v posebni avdienci pariško plesalko Jožefino Baker. Listi posebno poudarjajo, da je Jožefina dobra katoličanka.

OPOMBE «KRASKE BURJE»:

Znano nam je, da marsikateri zaslužen mož, ki je tudi dober katoličan, ne more doseči audience pri papežu. Seveda ima Jožefina Baker velike zasluge, saj je dolga leta plesala v Parizu in njena posebnost je, da se poživlja na kostume ter raje nastopa naga. Najbrž je papež s to avdienco hotel protestirati proti ozkosrčni De Gasperijevi vladi, ki po kopalnišnih na italijanski rivierji meri dolžino kopalnih hlačk.

V redakciji časopisa «Il Lavoratore» so sklenili odstraniti vse pljuvalnike. Niso jim več potrebni. Odslej pljujejo le še v novo Jugoslavijo.

Tudi žrtev razmer

Gigi Scalogna, pristen Tržačan starega kova, si je privoščil majhen pretep v gostilni in je bil obsojen na mesec dni zapora. Oni dan je dobil sodni odlok, naj se zglesi 15. septembra pri ravnateljstvu kaznilnice, da bo odsedel zaporno kazen. Ker je Gigi ravno zdaj brezposeln, si je mislil, da bi bilo dobro, če bi kazen lahko takoj odsedel. Manj škode bi bilo, mogoče bo v jeseni dobil delo. Sel je torej in izrazil svojo prošnjo v ter smislu. Ravnatelj kaznilnice mu pa odgovori:

— Zal mi je. Nimamo prostora. Vrnite se čez kak teden!

Gigi je ogorčeno vzrojil:

— Prokleti esuli! Se tu nam jemljejo prostor!

Napeto stanje

V Berlinu je bilo zelo napeto stanje. Sedaj, pravijo, da je že po-

puščilo. Povprašali smo o tem očividca, ki nam je pojasnil: «Stanje je bilo res zelo napeto. To se je opazilo na moških osebah. Hlačne pasove so imeli tako tesno napete okrog hlač, da so bili Adamovi potomeci videti kot ose. Pa je prispel živež z vzhoda in napeto stanje okrog trebuha je popustilo za nekaj lukenj. Nič več ni bojzani, da bi hlače prenizko zlezele. Stanje v Berlinu res ni več tako zelo napeto».

Kaj je višek internacionalizma?

Višek internacionalizma je, če Sicilijanez v Trstu zabrusi v obraz tržaškemu Slovincu: «Ande! a Lubiana!»

Ustaški proces v Zagrebu

Obtoženci v Zagrebu imajo različne na vesti. A eno jim je skupno: vsi so bili prijeti, brž ko so prestopili mejo.

Važno in nujno!

Razpis službe. Išcemo visoko izobraženega Slovence, obdarjenega od narave z veliko prebrisastostjo in široko razvitim kombinacijskim darom, za prevajanje «Lavoratorove» slovenščine v slovenski jezik.

Da bodo bralci bolje razumeli ta razpis, naj omenimo tole: Nekateri izraze se nam je posrečilo pogruntati, ampak to so le kaplje iz oceana. Tako n. pr. «Lavoratore» vedno in vedno ponavlja svojo zahtevo po «dediščini». Kjer je dediščina, mora biti prej mrtvec. Zaman smo iskali po dolgih «Lavoratorovih» kolonah, ba bi izsledili mrtveca. Saljivi Dodo nas je opozoril, da «Lavoratore» misli mogoče mrtvo točko, na katero je dospel. Ta ideja ni slaba, toda «Lavoratorova» mrtva točka žalibog

širno sejo in prišli do zaključka, da «Lavoratore» misli na premoženje. «Lavoratore» rabi n. pr. novo besedo «v tiho tapili». Ne moremo se premagovati, da je ne bi tu svojim bralcem «v glasno tapili».

Prostor nam ne dovoljuje, da bi se podrobno bavili z vsemi «Lavoratorovimi» cvetkami. Obljubljamo pa našim bralcem, da bomo, če nam bo le prostor dovoljeval, objavili kar cel članek iz tega lista. «Lavoratore» nam tako ne bo mogel očitati, da jemljemo le posamezne izraze iz njegovih člankov z namenom, da bi ga po nedolžnem nima premoženja. Sklicali smo oblatili, a naši bralci bodo vendarle prišli na svoj račun pri branju «Kraške burje».

Tisti, ki se hočejo potegovati za razpisano službo prevajalca, naj nam kot dokaz svoje sposobnosti pošljejo razlago za sledeče odstavke iz «Lavoratore» - jevih člankov:

1) «Ta nevarnost bi se lahko popravila le z uvedbo dejanskega demokratičnega centralizma Partije, ki bi privedla do tega, da bi se v gotovem trenutku pokazala v nevdržnost situacije in da bi se podvzelo potrebne radikalne ukrepe, da bi se Partija ponovno usmerila».

2) Na žalost do tega ni prišlo in zakašnjenje za katero se je izkazalo, da je bilo namerno za en del članov IK je povzročilo živahno obsodbo v osnovnih organizacijah Partije, ki oporana zveze IK ni sprejela disciplino Partije, ki je bila nasprotna višji obliki discipline napram internacionalnemu komunističnemu gibanju.

3. Nekateri pridržji, samo nekatera dvoletna stališča prestavljajo v zoni A maloštevilne izjeme s strani tistih elementov, ki so se pustili zapeljati zaradi izkoriščanja sentimentalizmov.

Za danes dovolj! Naj nam bo le še dovoljeno, da se spomnimo našega ljudstva. Oj ti ubogo slovensko ljudstvo! V teku zgodovine so navallili nad tebe Huni, Avari, Tatarsi, Madžari, Turki, Nemci, Benetani, nacisti in fašisti. Vse si srečno prestala. In zdaj je vdrla še «Lavoratorova» slovenščina. Dal bog, da tudi to nadlogo srečno pre-
staneš!

JUCA PIŠE PEPI

DRAGA PEPA!

V samo Moskvo zapadnjaki, vsled Berlina so zleteli, ni pa znano, če so tudi kaj uspeha doživeli. Kot vse kaže, se prav dobro tam na severu imajo saj za nove konference kar naprej še barantajo. V tisku pa o teh sestankih le prav malo se omenja, in zato pač vsak po svoje zdaj možgane si napanja. Eno pa je le gotovo: da precej so popustili, sicer ne bi tako vztrajno z boljševiki se menili. Zračna zveza po tem takim neuspehu je doživela in atomska energija tudi je precej skopnela. Blizu Trsta opazili enega so pešekana, zanj Vidali spet bo rekel, da ga dala je Ljubljana. Vse, kar namreč je škodljivo, iz Ljubljane so poslali. Takšnih fraz se poslužuje zadnje čase rad Vidali. Kdo pa njega je pripeljal, tega mož nič ne omenja, glavno je, da ugodno ustvarja v Trstu medsebojna trenja. Glede Donave pa složni vsi so od Moskve do Belgrada, vsi upirajo soglasno se politiki zapada. V Trstu pa nekteri tiči zdravo delajo po svoje, skušajo ti razdvojiti naše proletarske sloje. Ali krišči bodo dnevi, ko končala se bo zmeda, saj celo še mlada mačka tudi slej ko prej spregleda. Takrat marsikak govornik bo svoj dober glas izgubil in bo gledal, da bi prejšnjim se prijateljem priljubil! «Zdajalce» spet bo hvalil, njihov spet bo z dušo celo, a zaupanja vanj ljudstvo najbrž ne bo več imelo.

Kajti kdor enkrat pokaže sebe v pravi, slabi luči, temučasoma usoda gorke naloži po buči. Draga Juca, pojdi z mano to nedeljo na kopanje, greva v sveti Nikolaj z voparjem, to bo pravo uživanje. Za teror pa nič ne boj se, tega tam ne boš dobila, ko čez tukajšnjo si mejo, že si se ga iznebila. Te pozdravlja
Tvoja JUCA.

NOVOSEGNI ROMARJI